

*Acta synodi particularis der kercken ende classen
van Suydhollandt, gehouden ende begonnen tot Ley-
den den 2 Novembris 1592.*

Des namiddages.

Electio praesidis, assessoris ende scribe. — Naerdat het gebedt gedaen was by eenen dienaar in loco, dewyle de praeses ende assessor des laetstleden synodi tot de vergaderinge nyet gedeputeert en waeren, zyn verkoren tot praesidem D. WERNERUS HELMICHYUS, tot assessorem D. D. JEREMIAS BASTINGIUS ende tot scribam synodi CASPAR SWERINCHUSIUS.

Credentie. — De dienaeren ende ouderlingen der kercken ende classen deses synodi zyn gecompareert ter vergaderinge ende hebben haere credentiebrieven overgegeven, dewelcke gelesen ende goet gekendt zyn, alleenelyck dat in de somige nyet gestelt en was, dat de classen, die haer gesonden hadden, oock wilden approberen ende voor goet houden tgene in synode conform den woorde Godts ende kerckelycke ordre soude geresolveert worden, twelck de gedeputeerde der classen, dien het aenghinck, verclaerden zonder achterdencken geschiet te zyne, ende dat oversulx by heuren classibus geen swaricheyt en soude gemaect werden.

Dienaren ende ouderlingen tot den synodum gecompareert. — Wt den classe van Dordrecht zyn behoorlycken gesonden met credentiebrieven als voorsz. is: D. D. JEREMIAS BASTINGIUS, S. theologie doctor ende dienaar des woordts Godts tot Dordrecht, JOANNES EPISCOPIUS, dienaar tot Rijderkercke, LAMBERTUS SANDER, dienaar tot Willemstadt, ende ADRIAEN JANSZEN, ouderlinck der kercken tot Dordrecht; wt den classe van Delft: D. WERNERUS HELMICHYUS, dienaar des woordts Gods tot Delft, WINANDUS GERHARDI, dienaar tot Soetermeer, JOANNES BERNHARDI, dienaar tot Ouderschy 2), ende D. ROLANDUS CARPENTARIUS, ouderlinck der kercke tot Delft; vuyt de classe van Leyden: MATTHEUS PLATEVOTIUS, dienaar des woordts Gods tot Leyden, JOANNES NOBELIUS, dienaar tot Coudekercke,

1) »Onderstondt — synodi” ontbr. in H. In plaats van »Caspar — synodi” heeft M »Henricus Corputius, assessor”. 2) »Ouderschy” L heeft »Overschie”.

ANTONIUS MONTANUS, dienaer tot Hasertzow, ende D. JULIUS ¹⁾ BEIJMA, ouderlinck der kercken tot Leijden; wt der classe van der Goude: THOMAS BRUSCHIUS ²⁾, dienaer tot Ouderkercke, ende TYLMANNUS CUPUS, dienaer tot Nieuipoort; wt den classe van Rotterdam: CASPAR SWERINGHUSIUS, dienaer des woordts Godts, ende DANIEL COLONIUS, dienaer des woordts Godts, beyde tot Rotterdam respectivelycken, PHILIPPUS MINELIUS, dienaer tot Cralinghen, ende MATTHIAS NICOLAI, ouderlinck der kercke tot Rotterdam; wt den classe van Gorichum: THOMAS SPRANCHUSIUS, dienaer des woordts Gods tot Gorichum, GERHARDUS SWE-TENIUS, dienaer tot Vianen, ende OTTO TONSOR, dienaer tot Worichum; vuyt den classe van den Briele: REYNERUS DONTLOCK, dienaer des woordts Godts ten Briele, ALBERTUS CELCARTII, dienaer tot Abbenbroeck, ende JACOB JANSZEN, ouderlinck ten Briele, ende ÆGIDIUS JOANNIS in zyn plaetse; wt den classe van den Hage: JOANNES WTTENBONGART, dienaer des woordts Godts in sGravenhage, PAULUS MERCATOR, dienaer tot Monster, THEODORUS PETRI, dienaer tot Voorbrugh, ende joncker ARENT SCROTIUS, ouderlinck der kercken in sGravenhage ³⁾; ende wt den classe van Overrhynlandt: GERHARDUS DOUW, dienaer tot Waddinxveen, ende VINCENTIUS REYNERI MUSEVOET, dienaer tot Sevenhoven.

Minder ghetal van personen tot den synodum gezonden. — De classen van Gorichum, Briele, Goude ende Overrhynlandt en hadden het volle getal van personen tot den synodum niet gesonden, waarvan zy redenen der vergaderinge gegeven hebben, ende zyn deselve classen elck specialycken vermaent (gelyck zy oock belooft hebben) voortaan heure neersticheyt te doene om het volle getal te zeynden, midts dat de vergaedinge haere redenen van excuse voor deesen wilde aennemen, gelyck se gedaen heeft. Maer alsoo de gedeputeerde des classis van Gorichum voor XIII dagen te vergheeffs tot Leyden tot den synodum gecommen waren, dewyle dat de brieven van het vuytstellen des synodi niet tyts genoeg tot haeren handen commen waeren, ende claegden daerom van den oncosten (gelyck oock eenige andere classes claechden, dat se d'oncosten nyet wel en konden vervallen), zoo heeft de vergaderinge behoorlyck geacht die van Gorichum wat te succurreren ende de andere classes zyn vermaent haere neersticheyt te doene volgende tghenne in den voergaenden synodis was goetgevonden, in hope dat de oncosten sullen voortaan lichter vallen.

Opt vertoeven van de heeren commissarien eenige te zeynden ⁴⁾. — Ende want mynheeren commissarien noch nyet van haere Eedelen, mynheeren Staten van Hollandt etc., tot desen synode gecommiteert, en waren geoo-

¹⁾ »D. Julius' L heeft »Junius'. ²⁾ »Bruschius' de andere codd. hebben »Bruskenius''. ³⁾ »Paulus Mercator — sGravenhage'' ontbr. in L. ⁴⁾ Dit marg. ontbr. in M.

men, soo heeft de vergaderinge raedtsaem geacht te senden D. D. JEREMIAM BASTINGIUM ende JOANNEM WTENBOGAERT om in sGravenhage te reysen ende by haere Eedelen ofte mynheere den advocaet te vernemen ende d'onschult, als dat oock de vergaderinge des synodi tot Leyden tegenwoordelyck byeengecommen was, te verthoonen ende te kennen te gheven.

Commissarii totten synodum van haere Eedelen gezonden. — Mynheeren gecommiteerde van weegen mynheeren Staten, joncker WILHELM VAN SUYLEN VAN NIEUVELT, heere van sHeraertsberyn, Berckots ¹⁾ etc. ende meester DIEDERICK VAN LEEUWEN, raedt ordinaris van den Hoogen Raede van Hollandt etc., zyn tot de vergaderinge des synodi gecommen ende hebben verthoont heure commissie van mynheeren Staten haere Ee gegeven om goet regardt te nemen, dat op de vergaderinge geene politycke saken en werden gehandelt nochte eenige kerkelycke saecken, den staet van den kercken int gemeen aengaende, ofte daervuyt eenige onruste ofte oneenicheyt soude moegen rysen, ende van alles aen den heeren Staten rapport te doene etc., waervan de vergaderinge haere Eedelen ende mynheeren gecommiteerde bedanckt heeft.

1.

Vermaninge D. BASTINGII tot eenen inganck des synodi. — Tot eenen inganck ende beghintsel des synodi heeft D. D. JEREMIAS BASTINGIUS, dienaer des woordts Gods tot Dordrecht, een corte vermaninge, dienende tot dese zaecke vant houden der synoden, wt Actor. 15 gedaen, waerinne de gantsche vergaderinge een goet genoegen gehadt heeft.

2.

Acta des Iestleden synodi gelesen, ende eerst van de Catechismo. — Kommende tot de actie des synodi selfs, zoo heeft de vergaderinge goetgeacht de acta des Iestleden synodi voorgelesen te worden. Ende is gevraeght van den Catechismo, oft nyet volgende de resolutie des synodi de Catechismus ende ten minsten de cleyne catechismus oock ten platten lande op de dorpen geleert wierdt. Ende is bevonden, dat in sommige plaetsen hiervan noch gebreck was, waervan de synode de classes vermaent heeft den Catechismus in allen kercken, sooveele ende daert immermeer moegelyck is, te voorderen geleert te worden, ende dat oock in der weeke op de dorpen een predicatie ten minsten te doene nyet versympt en worde.

¹⁾ »Berckots" de andere codd. hebben »Berkouw".

3.

Attestation der passanten. — Daer is oock voorgevallen van de attestatien der armen passanten ende is alnoech raedtsaem gevonden, dat onderhouden werde tgenne in synodo nationali anno 86 articulo 75 ende 76 ende daernaer in den particularen synodis volgende Godes woordt ende deselve acte besloten is, ende dat de classen elck haere kercken vermaenen geene attestatien te ontfangen, dan die by twee dienaeren ofte van eenen dienaer ende ouderlinck onderteekent ende bezeegelt zy.

4.

Formulaer des doops. — De classes zyn oock wederom vermaent het formulaer des doops te onderhouden, ende dat elck int zyne de dienaeren ende kercken hyervan te kennen geven ende hyerinne voorsie met vermaningen ende censuren over die nyet en doen naer behooren, opdat eendrachticheyt onderhouden, d'opsprake vermydet ende den doop niet minder met reverentie alst avontmael des Heeren bedient werde.

5.

Profanation des doops. — Alsoo oock wederom van profanation des doops in den gravaminibus verhaelt was ende besoender op den dorpen, dat de ouders haere kinderen ongedoopt laten, totdat zy deselve twee ofte drie hebben om te gelycke te laten doopen, nyet wt conscientie van religie maer om teenemael de doopmaeltyt met veel personen ende groote onkosten te houden, diekwils veel dagen lanck, welcke onordentelyckheyt oock int pausdom selfs nyet en is getollereert worden, is daeromme goetgevonden, aengesien desen misbruyck geschiet nyet vuyt crachte van conscientie van religie maer vuyt oorsaecke voorsz., dat de dienaeren des woordts Gods soedanigen ende diergelycke misbruycken in haere predication bestraffen met bescheydentheyt, oock de ouders int particulier vermaenen ende aenspreecken met beleeftheyt ende goede onderrichtinge, dat haer doen zy streckende tegen Gods verbont ende bevel Maer wat voorder den excessiven maeltyden aengaet als oorsaecke deses misbruycks, sullen de gedeputeerde des synodi volgende de punten, aen haere Eedelen voorleden jaeren geremonstreert, aenhouden, dat haere Eedelen ghelieve zooveel moegelyck is daerinne te voorsiene.

6.

Gedoopte met een ongedoopte persoon. — Een ghedoopte persoon met een ongedoopte te trouwen ende hyerinne by politycke ordonnantie geen belettinge en soude moegen gestelt worden, is raedtsaem geacht, dat de dienaeren volgende tgene anno 86 in synodo nationali partic. quest. 9

geandtwoordt is Ende sullen voorder de gedeputeerde des synodi hyervan aen haere Eedelen remonstreren, ofte nyet goet waere in de houwelyxsche ordeninge hyervan te inserreren ofte anderssins ordre stellen, aengemerekt hyervuyt volcht, dat het teeken des verbonts Godts cleyn geacht, ongedoopte getrouwt ende eyndelyck de kinderen van de ongedoopte ten doope sullen gebrocht worden ende veel andere confusien hyervuyt staen te verwachten.

7.

Ongedoopte roeckeloose begeerende gedoopt te worden. — Wt oorsaecke vant voorgaende is questie gemoveert van eenigen classen, indien oude luyden, zynde roeckeloos van leven, versoecken souden om gedoopt te worden, nyet van te vooren gedoopt zynde, waerinne alreede swaricheyt was gevallen, alsoo men verstaet ende dat men wel vermoedet van alsulcke, dat se haer totten avontmael des Heeren nyet lichtelycken begeven sullen, hoe dat men in dese zaecke doen sal. Is raedtsaem gevonden ende geresolveert, dat men hem den doope nyet en zal weygeren midts voorgaende bekentnisse des gelooffs, thyen geboden ende Vader Onse, met belofte van beteringe des levens. Ende want sommige versoecken gedoopt te worden wt oorsaecke van houwelyck aen te gaen, sal men haer affvragen, oft haer nyet leet en zy, dat zy den doop zoo lange hebben vuytgesteld, ende dat zy niet om houwelycx maer om des verbonts ende instellinge Christi wille begeeren ¹⁾ gedoopt te worden. Ende eyndelycken sullen de dienaeren alsulcke vermaenen, dat sy achtervolgende op haere bekentnisse, haer ter gelegener tyt totten avontmael des Heeren begeven. Het sal oock stichtelyck zyn, dat de dienaeren int particulier alsulcke voorhenen van de verborgentheyt des doops onderwysen ende dit alles by provisie totten naesten generalen synodum.

8.

Profanation des Sabbaths. — Daer is verhaelt ende voergelesen van de profanation des Sabbathdaechs ofte Sondaechs, waervan oock wederom in den gravaminibus gementioneert is, ende dat door slappicheyt van den officieren, die oock selfs ten platten lande tappers zyn, die onordeningen op de Sondagen, streckende tot profanation des Sabbaths, in swange blyven, dat oock de bedevaerten noch nyet op en houden, item dat onder den predicatien byeencompsten der gerichtten ende anders gehouden worden. Is daeromme belast den gedeputeerden des synodi in deese ende diergelycke saecken, daarvan placaten zyn, aen te houden aen tHoff Provinciael van Hollandt, ende van die saken, daer geen placaten van

¹⁾ »begeeren' M heeft »behooren', wat H eerst ook had.

en syn, aen haere Eedelen remonstreren. Ende hebben mynheeren commissarii beloofd de goede handt daeraen te houden.

9.

Proponenten ende propositien. — Belangende de proponenten ende propositien int Nederduytsche in eenige plaetsen ofte steden is geresolveert, dat achterevolgende tghene in den laetsten particulieren synodo in sGravenhage besloten is, sal onderhouden worden, daerby voegende, dat de proponenten nyet alleen in den steden maer oock ten platten lande, soo daer eenighe bevonden worden, gehouden sullen zyn hiervan, ist dat se begheeren te proponeren, haere dienaren ende ouderlingen sullen eerst te kennen geven ende getuygenisse ende recommendatie van dezelve aen de classe brenghen, daeronder sy resorteren. Ende sal volgens de classe soodaenighe ondervraghen om van haere bequaemheyt ende matelycke ervarentheyt in den Catechismo te verstaen ende haer toe te laten, welverstaende dewyle den 18 artikel synodi nationalis anno 86 seyt, ter plaetse daer meer dienaren zyn, ende dat dieghene, die op den dorpen bevonden worden begeerende te proponeren, volgende dese resolutie haer aen de classe ende steden sullen adresseeren om aldaer haer in propositien te oeffenen, dat oock de studiosi theologie universitatis hieronder nyet verstaen en worden. Sullen oock in den classibus somwylen propositien van proponenten naer gelegentheyt des tyts, ende zoo wanneer se totten kerckendienst souden staen gevoirdert te worden, moegen gedaen werden. Ende indien yemant met stichtinge ende sonder onruste in der gemeynthe te veroorsaken hem voirdert in Godts woordt begeert te oeffenen, dat hem zulcx met goeden raede ende onderlinge eendrachticheyt des dienaers ofte dienaren zynder gemeynthe sal vry staen.

10.

Batementspeelen int gemeyn. — tGhebruyck der batementen ofte rhetorizynenspeelen heeft men verstaen noch nyet al naergelaten te zyne, om welcker oorsaecken wille ende datter hyer ende daer ergernissen vuyt geresen waeren, versoek gedaen is, dat de synode wilde aenhouden, dat hyerinne int gemeyn mochte voorsien worden in den kercken, onder deesen synode resorterende. Ende is goetgevonden volgende tghene hiervan in synode nationali te Dordrecht anno 78 ende volgens in particularibus synodis geresolveert is, naer te commen, ende sullen de kercken, zooveel in haer is, by den heuren beletten ende weeren, dat soodanigen speelen van dezelve nyet geuseert en worden, aengesien dat Godts woordt door deselve grootelycx met lichtveerdicheyt ende sotternyen voor den volcke misbruyckt wordt ende alsulcken speelen noch in de Israelitische noch in Apostolysche kercke, als dewelcke van de heydenen zyn voort-

gecomen, nyet gebruyckt en zyn. Waerom oock de gedeputeerde des synodi om dezelve verhindert te worden mede aen haere Eedelen sullen aenhouden volgende de pointen, aen haere Eedelen overgegeven, ende dat de kercken voorder, dewyle sulcke speelen ende misbruyck in den lidmaten der kercken nyet en zyn toe te laten, haere behoorlycke plicht aen denzelven doen. Ende oft gevele (twelck de Heere verhoeden wil), dat eenige de vermaningen haerer kercken nyet en souden achten, soo zyn de kercken belast evenwel naer kerckelycke wyse met moderatie, vriendelyckheyt ende discretie naer den reghel Christi met alsulcke te handelen ende met christelycke vermaninge aen te houden. Indien oock eenige kercken voorderen raedt ende hulpe in deese zaecke van doen hebben, zullen sy haer aen de classe ende volgens aen de gedeputeerde des synodi ende classe synodale addresseren, welverstaende hoewel oock eenige speelen wt wereltlycke historien polityck zyn, nochtans gemerckt datter ergernisse vuyt coempt, die litmaten der kercken daervan zyn aff te raeden, tot op den naesten generalen synodum, dat in denzelven verclaert werde, oft de acte des synodi nationalis te Dordrecht van allen speelen te verstaen zy ofte nyet, ende naer discretie gehandelt worde.

11.

Translatie des bybels. — Van de translatie des bybels was in voorgaenden synoden meermaels gehandelt, doch alnoch nyet geffectueert. Om twelcke eenmael te vervoirderen is belast den gedeputeerden des synodi (ende hebben oock beloeft de heeren commissarii daertoe haere hulpe by haere Eedelen) om aen mynheeren Staten Generael ende besoendere aen den heeren Staten van Hollandt te remonstreren dese sake op reces ende in memorie aen haere Eedelen principalen te willen nemen, ten eynde dat dit goede werck eenmael vervoirdert worde, tot welcken eynde dat nyet alleen in den synodo nationali anno 86 maer oock in den particularen synodis zeekeren voorslach gedaen is, ende deselve alnoch goetgehouden ende achtervolcht is. Alsoo dat mynheere VAN ST. ALDEGONDE gebeden zal worden dit werck by der handt te nemen ende anderen dienaeren, in talen herwaeren, communicereen, ofte dat achtervolgende de resolutie synodi particularis te Delft anno 87 vier dienaeren ghenomineert, daertoe genomen ende hen eenige tot hulpe ende om te scrijven bygevought mochten worden in der bester forme, dewelcke sal doenlyck zyn, gelyck oock aan den heeren Staten van Hollandt etc. hiervan in de pointen geremonstreert is, ende by de gedeputeerde alnoch alternative belast is geremonstreert te worden, ende voorder te vervoirderen ende te doen in deese sake, wat daertoe noodich sal bevonden worden, als dat de kercken in andere provintien hiervan oock geadvertteert worden ende

den druckeren ende anderen, die haer in d'oversettinge soudē moegen onderstaen te employeren, gheene oversettinge des bybels sonder voirgaende kennisse der gemeynen kercken in den druck vuyt te geven, opdat het eene doert ander nyet verhindert worde tot schade der kercken ende der druckeren, ende wat zy voorder meer sullen tot dese sake noodich bevinden. Ende alzoo men verstaen heeft, dat eenige particuliere persoonen met de oversettinge des bybels besich zyn soudē, is geresolveert, dat deselve van der kercken wegen aengesproken ende vermaent sullen worden haeren aerbeyt sonder voorgaende kennisse der gemeyner kercken niet int licht te gheven, dewyle sulcx geen particuliere persoonen werck is. Ende sal onder anderen hyervan geschreven worden aen de kercke van Emden ende HERMANNUM MODETUM, dewelcke geseeght werdt in de voorsz. translatie te aerbeyden etc.

12.

Visitatores. — Sooveel belangt den visitatores in den classibus, onder desen synodo resortierende, ende oft nyet goet en zy in elcken classe des jaers twee dienaeren te stellen, die de visitatie doen sullen, midts dat den halven deel alle jaere verandert worde, is raedtsaem gevonden ende besloten, dat het blyve by het 40 artikel synodi nationalis anno 86 in sGravenhage, welverstaende dat de classes de visitatores sullen moegen continueren naer discretie, ende dat d'inspectores toesichte nemen, dat de visitatores neersticheyt doen int haere met vruchte ende stichtinge der kercke

13.

Dienaeren naest den vyandt gelegen. — Opt stuck vant peryckel der dienaren ten platten lande, den vyanden naest geseten, is ter occasie van de gevanckenisse ARNOLDI WASSENBERGH ende opt sryven D. JOANNIS LEONIS, dienaer te Bommel, verhaelt worden, oft nyet raedtsaem zy haere Eedelen hyervan te remonstreren ende te bidden, alsoo de papen op savegarde sitten by den vyandt, oft niet aen deese zyde daerinne eenige goede ordre soude moegen gestelt worden tot beterschap des volcks ende tot meerder verzekertheyt voor alsulcke swaere peryckelen. Ende hebben mynheeren commissarii sulcx pro memoria aengenomen daarvan met haere Eedelen te handelen, sooveel den dienaeren, den vyanden naestgelegē, is aengaende, alsmede dat te Scharluynen ende ontrent Bommel titulo juris patronatus der kercken goeden verruckt ¹⁾ ende het volck woeste ende ongesticht blyft ofte de papen vast weder aennemen

¹⁾ »verruckt' H en M hebben »verdruckt'

Dienaren wt haeren classibus vertreckende. — De synode heeft oock verstaen wt den gravaminibus swaricheyt veroorsaect te zyne door eenige dienaeren, vuyt haeren classibus vertreckende in andere provincien ende kercken, waerdoor zy niet alleen haere kercken verlaten maer oock in andere kercken onruste ende twist hadden aengerichtet. Ende zyn de classes hyervan ondervraeght ende is bevonden in eenige hierinne gebreck voorgevallen te zyn, doch alsoo dat zy haere schuldige plicht met vermaningen aen sommige dienaren gedaen hadden ende noch voirdet te doene van meyninge waeren. Soo heeft de synode geacht te behoiren, volgende tghene oock in den laetsten particuliere synode besloten is, dat die dienaeren, die alsoo vertrecken tzy sonder attestatie wt haeren classe ende onwettelyck haere kercken verlaten, ofte dat zy met attestatie vertrecken ende gelyckewel in andere provincien ende kercken onwettelyck ende met onruste ende verwoestinge derselver kercken indringen ende haer inbrengen laten, dat de classe, daeronder sy resorteren, by deghene die alsoo met attestatie vertrecken, sal conditioneren, dat zy haer conform den woorde Godts naer ordre der ghemeynen kercken in haere bedieninge sullen reguleren, ende indien zy, tot andere kercken ofte in andere provincien deeser landen gecommen zynde, haer onbehoorlyck in leere, leven ende bedieninge evenwel soudent aenstellen, dat de classe, van dewelcke zy vertrocken zyn, met vermaninge tot beterschap aen alsulcke zal aenhouden. Maer deghene die onwettelyck ende sonder attestatie van haere kercke ende classe scheyden ende voorts hen onbehoorlycken indringen met onwille ende tegen danck der kercke, sal de classe oock neersticheyt doen aen alsulcke, dat zy afstandt doen van hare ongeregeltheit ende, zooverre zy geen gehoor en gheven ende doen alsoo tegen die stichtinge ende ordre der ghemeynen kercken, dat se volgende der kerckenordinge tegen alsulcke procederen nae gelegentheit der saken ende de kercken voor deselve waerschouwen. Ende indien yet voorder noodich syn sal, dat de synode de sake, van de classe tot deselve gebracht zynde, op alsulcke sal letten ende doen, tghene sal noodich ende behoorlyck bevonden worden.

Wat saken in den acta synodi sullen gestelt worden. — Daer is oock questie gemoveert worden, oft tghene in synodo particulare personen ofte dienaeren is aengaende ende verhandelt wert, in de gemyne acten des synodi, die tot den classen gesonden worden, sal geinserreert worden, alsoo gelyck sommige meynden tselve tot naedeel van alsulcke personen in haeren naeme ende fame was dienende. Ende is geadvi-

seert by den synodo, dat die dingen, die openbaer zyn, tzy in leere ofte leven, hoewel se particuliere persoonen aengaen, in den actis sullen aengeteekent worden, opdat oock de andere kercken ende classes verstaen ende zien moegen, dat de synode gheen oogenuyckinge metten ongereden persoonen ende dienaren en begheere te doene, achtende dese vergaderinge, wanneer alsulcke persoonen ofte dienaren haer beteren, dat men, haere beterschap in den actis oock geinserreert synde, sulcx tot haerder meerder eere ende stichtinge van andere dienen zal Welverstaende dat die dingen, die nyet zoo geheel notoor en zyn ofte van dewelcke alleene het vermoeden is sonder claer bewys, tot discretie des synodi pro memoria moegen alleen apart aengeteekent worde. Ende wil de synode hyermede alsulcke ende alle andere vermaent hebben haer alsoo in leere ende wandel te dragen, dat se in de acten des synodi nyet en comen ingescreven te worden.

16.

D. CUCHLINI, *perfecti collegii theologici, versoeck aen den synodum*. — D. JOANNES COCHLINIUS is by den synodo verschenen, versoeckende soo by geschrifte als mondelinge, dat de synode wilde intercederen, ten eynde dat hy mochte weten een ofte ander om te blyven in den collegio theologico ofte weder te keeren tot zyn kercke naer Amsterdam om hem daernaer te reguleren. Ende heeft de vergaderinge zyn versoeck aengenomen ende de kercken van Amsterdam ende sGravenhage, dewyle de kercke van Amsterdam D. FRAXINUM beroepen hadde, bescreven.

17.

Aengeven der professoren theologie tot Leyden aen den synodum — Die professores theologie van der universiteyt tot Leyden, d'eersaeme hoochgeleerde heeren D.D. FRANCISCUS JUNIUS ende D.D. LUCAS TRILCATIUS, zyn by de vergaderinge des synodi verschenen, te kennen gevende ende versoeckende van wegen de heeren curatoren ende magnifici D. rectoris ende collegii universitatis voorsz., alsoo mynheeren Staten van Hollandt etc. te raede waeren geworden het collegium theologicum op te richten, waeraen veel tot bevoirderinge der gemeynen kercken gelegen zy, nyet twyffellende, zoo wanneer tselve wel overleydt soude worden, oft een yegelyck soude helpen vervoirderen, dat tghene by haere Eedelen seer wysselycken geraemt ende voorgenomen is, syn effect soude moegen vercrygen. Ende want die professoren voorsz. ende de curatores ende tcollegie van de universiteyt voornaemelyck verstaen hadden, dat eenige beletselen waeren voorgevallen, baden zy door de heylige verdiensten ende liefde Christi te willen bedencken, hoe grootelyx het ghemeene voort tparticulier behoorde gestelt te worden, ende dat daerom een yege-

lyck van zynen rechte wat affwyckende wilde overleggen, wat tot des vaderlants ende der jonge jeuget ofte studenten beste allernuttichste ende dienstelyxste zyn soude. Waerop de synode de professoren hoochlick bedanckt heeft ende belooft op de sake neerstelyck te letten ende den heeren professoribus te laten weten.

18.

Versoeck der kercken van Amsterdam om D. FRAXINUM tot eenen dienaar te hebben. — Nae desen zyn by de vergaderinge gecompareert D. PETRUS PLANTIUS, dienaar des woordts Gods tot Amsterdam, ende PHILIPS CORNELISZEN, ouderlinck aldaer, dewelcke verthoont hebbende haere credentie verclaerden, hoe dat haere kereke in voorleden jaeren met groote beswaernisse ten aensien van haeren grooten last D. MARTINUM LYDIUM tot gemeynen beste der kercken der hoogerschoele te Franicker toegelaten ende nu wederom, het gemeyne voor het particulier stellende, tselve doort aenhouden van den heeren Staten met JOANNE COCHLINIO tot voirderinge des collegii theologici gedaen hadden, midts conditie, hen by haere Eedelen belooft, dat COCHLINIUS neyt en soude van haer scheyden, voor ende aleer sy met eenen anderen bequaemen dienaar souden voorsien zyn. Ende hadden daervan ¹⁾ wel bedachtsaemlyck overleydt, by wat kercken dat zy met eenen dienaar sonder de meeste quetsinge ende schaden souden moegen gheholpen worden, ende daeromme beroepen D. LIBERTUM FRAXINUM, dienaar des woordts Gods in sGravenhage, daerby vertellende de handelinghe, die tusschenbeyde gevallen was ende hoe dat sy FRAXINUM voorsz. tot op desen nyet en hadden moegen vercrygen. Ende want zy ten versoecke D. COCHLINII ende der professoren theologie, als voorsz. is, van desen synodo beschreven waren, baden zy, dat de synode wilde letten op den grooten noot ende last der kercken tot Amsterdam int derven D. COCHLINII, die als den oudtsten dienaar eenen grooten deel des lasts des diensts gedraegen ende der kercke veel jaeren met groote stichtinge bedient hadde, ende hoe dat sy met conditie als vooren tot voirderinge van tbeste der kercken int ghemeyne haer particulier terugge gestelt hadden, dat deese sake op kerckelycke wyse mochte gehandelt werden, ende dat de synode wilde intercederen, ten eynde der kereke van den Hage LIBERTUM FRAXINUM haer mochte laten volgen tot eenen ordinaren dienaar, te meer alsoo D. COCHLINIUS absolut aen de kereke tAmsterdam verbonden was ende soude wederkeeren volgende syn belofte tot deselve, indien hyerinne niet voersien soude worden. Waerby sy oock redenen gaven den synodo, waerom dat zy eygentlycken D. FRAXINUM beroepen hadden soo ten respecte van zyne gaven, alsmede dat hy een dienaar was der

¹⁾ »daervan» de andere codd. hebben »daerom».

kercken van Antwerpen goweest ende noch aen deselve verbonden, ende dat den meerderendeel den verstroyde kercke van Antwerpen tot Amsterdamme was residerende, ende hy by deselve bekendt zynde de beste vruchten doen soude connen oock den wedersprekeren tegen te staen.

19.

Versoeck der kercke van den Hage aen den synodum. — Die gecommiteerde van de kercke van den Hage D. JOANNES WTENBOGART ende BERNHARDUS LA FAILLIE, dienaren des woordts Godts, ende joncker ARENT SCHROTIUS ende GHIJSBERT VAN HOOGENHOECK, ouderlingen, zyn oock hyerop gehoort. Ende is hun tversoeck van de kercke van Amsterdam mitsgaders haere redenen te kennen gegeven, waerop zy int lange verhaelt hebben de handellinge, die sick tusschen haere kercke ende de kercke van Amsterdam overt beroep, gedaen op D. LIBERTUM FRAXINUM, hadde toegedragen, daerby vertoonende haere credentie ende verclarende, hoe dat zy op deese zake nyet alleene metten tegenwoordigen maer oock den afgetreden ouderlingen in haeren kerckenraedt gedelibereert hadden ende eyndelyck haer consent ter requisitie van mynheeren Staten van Hollandt gegeven, dat LIBERTUS FRAXINUS voor sommige weken der kercke van Amsterdam soude behulpsaem zyn in den ministerio, in hope dat se midlertyt naer eenen anderen bepuaemen dienaer soude vuytsien, maer dat deselve kercke van Amsterdam nu gantschelyck daerop was dringende om FRAXINUM tot haeren dienaer te hebben. Ende gaven die gedeputeerde der kercken van sGravenhage voor redenen haeren noodt, denwelcken zy achteden zoo groot te syn als der kercken van Amsterdam, ende dat te considereren stonden die persoonen in den kercken-dienste ende die haer helpen int besoecken der crancken aldaer ende den last der predicatien, denwelcken zy hadden, ende den last ende persoonen van dienaeren, diewelcke waren in sGravenhage, meynende dat die van Amsterdam in andere kercken wel eenen bequaemen dienaer konden vinden, doende haer aenwysinge op ANDRIES DE MEESTER ende eenige predicanten int hertochdom van den Berghe, item dat D. JOANNES WTENBOGART de Walsche kercke mede moeste bedienen ende daerop ten versoecke van mynheeren Staten was aengenomen, ende meer andere particuliere redenen, die zy voorbrachten. Ende baden, dat de synode wilde die van Amsterdam induceren de kercke van sGravenhage in deese sake nyet moeyelyck te vallen, dewyle zy FRAXINUM sonder merckelycke schade haerer kercken nyet en conden derven, ende tversoeck van de kercke van Amsterdam nyet genoegsaem in redenen gefondeert en was ende daerom het neutrum wilde bedencken.

LIBERTUS FRAXINUS. — D. LIBERTUS FRAXINUS is by de vergaderinge gehoort ende hem afgevraecht van zyne meyninge in dese sake tusschen de kercke van den Hage ende Amsterdam voorsz. over zynen persoon. Ende heeft verclaert, hoe dat hy de kercke van den Hage hadde te kennen gegeven zyn particulier nyet aen te sien, hem ghelaten stellende, waerop hy tAmsterdamme voor eenen tyt was gereyst met belofte nyet tot prejuditie derselver kercken in sGravenhage te doene, waerby hy alnoch persisteerde, voorbehouden zoo yet tot nadeel zyns diensts soude voorvallen, dat hy daerop begheerde gehoort te zyne. Verclaerde oock, gevraecht zynde ¹⁾ van zyne verbintenisse aen de kercke van Antwerpen, dat hy wel beloofd hadde de kercke van Antwerpen wt te bescheyden ende zyne vryheyd behouden, sooverre de Heere genade geven soude der kercken tAntwerpen te dienen, gelyck hy oock by de kereke van sGravenhage hadde vuytbedongen.

Handellinge des synodi met den kercken van Amsterdam ende sGravenhage. — Is daerom met eendrachtigen advys goetgevonden by den synodo door wegen van goede middellen tusschen beyden te handelen ende te intercederen, het waere dan by submissie aen wederzyden ofte middelwegen voor te slaen ofte met vermaninge ofte resolutie des synodi dese zake ten goeden effecte te brengen, maer verclaerden de gedeputeerde van de kercken haer tot submissie geenen last te hebben. Waeromme dat by den synodo voorgeslagen is, dat beyde de kercken zouden moegen haer recht behouden tot haeren dienaeren, midts dat D. FRAXINUS een jaer oft totten naesten synodum der kereke van Amsterdam soude geleent worden, ende dat D. COCHLINIUS in den collegio soude moegen blyven, ende soude de kercke van Amsterdam alsoo midlertyt moegen voersien werden met eenen bequaemen dienaer, overmidts de synode wel verstondt, dattet nyet raedtsaem maer zeer schadelyck zyn soude, indien COCHLINIUS wederrom naer Amsterdam tot der kercke, derwelcker hy verobligeert was ende beloofd hadde weder te keeren, sooverre zy nyet en soude voersien worden, vuyten collegio soude scheyden ende vertrecken, waerover dat oock de synode D. COCHLINIUM ende FRAXINUM begeerde te hooren om hierinne te bewilligen. Ende hebben die gedeputeerde van den kercken voorsz. dit in bedenckinge genomen.

Deputatie aen den kercken tot Amsterdam ende sGravenhage. — Die

¹⁾ 'gevraecht zynde' ontbr. in L.

gedeputeerde van beyde de kercken Amsterdam ende sGravenhage zyn afgevraecht, hoe dat zy ten wederzyden bedacht waeren. Ende alsoo zy elck persisteerden by tghene zy als voorsz. is den synodo verclaert hadden, zoo is goetgevonden by dese vergaderinge te senden, gelyck dan dese vergaderinge gesonden heeft, aen de kercke van Amsterdam D. REYNERUM DONTLOCK ende ROLANDUM CARPENTARIUM ende aen de kercke van sGravenhage D. D. JEREMIAM BASTINGIUM ende D. D. JULIUM BEYMA met behoorlycke instructie om de voorsz. kercken te induceren, soo precyselycken op haere voornemen te wederzyden nyet te staen, hen redenen voreenstellende ten wedersyden ende dat zy wilden sien opt gemeyne beste van alle kercken ende int tegendeel, indyen zy haer nyet en souden connen verstaen tot inductie, wat schade ende schande daerwt soude moegen volgen. Maer en heeft de synode door deesen wech ende middel oock nyet connen obtineren, in regardt alsoo mondelinge ende by geschrifte den synodo gerapporteert is, dat een yegelyck in zyn voornemen was persisterende. Ende is oversulx geadviseert, als hyernaer volcht.

23.

Advys des synodi in de sake tusschen de kercken van Amsterdam ende sGravenhage. — De synodus particularis van Zuydthollandt, door het vertooch van de professoren in de theologie van de universiteyt tot Leyden ende door het neerstich ¹⁾ aendienem D. JOANNIS COCHLINII, dienaer des woordts Godts tot Amsterdam, beroepen ende by de kercke van Amsterdam conditionelyck geconsenteert tot die opsicht des collegii theologici, nyeuwelinx opgericht tot Leyden, vernomen hebbende de saecke staende tusschen der kercke van Amsterdam ende den Hage aengaende de beroeping by der kercke van Amsterdam, gedaen op den persooone LIBERTI FRAXINI, dienaer des woordts Godts in den Hage, om te comen in de plaetse COCHLINII voorsz. tot Amsterdam, ende daerby versocht zynde tot de voorderinge des voorsz. collegii aen de voorsz. kercken haer beste te doene, naerdatt zy beyde der kercken beswaringen ende gelegentheyten aengehoort ende rypelyck overweghen ende deselve by middel van vermaninge soo in de tegenwoordige vergaderinge als door deputatie, aen elke kercke int besoender geschiet, tot eenich vrywillich verdrach oft consent nyet en heeft connen beweghen om haer nochtans in soodanigen wichtighen ende tot welvaert der algemeynen kercken deser provintien soo hoochnoodigen sake nae haeren vermoegen te quyten, heeft geadviseert ende verstaen, adviseert ende verstaet midts desen, voor zooveel in haer is, dat D. JOANNES COCHLINIUS in allen gevalle tot Leyden behoort

¹⁾ »neerstich" dit is bij H veranderd in »ernstich", hetgeen M ook heeft.

te blyven, opdat het aengevangene nootwendige werck nyet terugge ghestelt en worde, ende dat wel de kercke van Amsterdam te prysen in ende wel gedaen heeft, dat se eenen van haeren oudtsten ende aengenaemsten dienaeren ten aensien van tghemeene beste ontslagen ende tot Leyden laten gaen heeft, jae oock aleer zy van eenen anderen sekeren ende vasten dienaer versien is, welke conditie zy voorbedongen hadde, maer daertegen nyet wel gefondeert is noch te prysen in tghene zy juist op den persoon LIBERTI FRAXINI alleen blyft staen ende onaengesien de groote beswaringen, by de kercke van den Hage hunlieden zeer ernstich verthoont, den voorsz JOANNEM CUCHLINUM liever vuyt den collegio wederom tot Amsterdam ontbieden wil dan met de leeninge des voorsz. FRAXINI tevreden te zyn totdat zy van elders met eenen gequalificeerden persoon voersien souden worden, dat zy derhalven om eene volle weldaet ten aensien van Gods eere ende der gemeene kercken nutticheyt te bewysen, naedemael de kercke in den Hage tot de ontlastinge ¹⁾ LIBERTI FRAXINI niet gebracht en heeft kunnen worden, met desselven leeninge, al waert voor een jaer, tevreden behoort te wesen, ter tyt toe zy eenen goeden vasten predickant elders, gelyck men hoept dat mettertyt wel soude moegen geschieden, vereregen sal hebben, latende COCHLINUM in den collegio noch blyven, waertoe de voorsz. synodus wt naeme aller kercken van Hollandt haer alsnoch by desen vermaent ende vriendelycken biddet. Maer in gevallye de voorsz. kercke van Amsterdam hyerinne onwillich blyft (waermede zy haere aengevangene weldaet seer verdonckeren ende weder ommestooten sal), dat de kercke van den Hage onaengesien haer eygen particulier ongerief ende schade den ghemeynen lande om Godes ende zynder kercken wille seer ²⁾ veel ten goede behoort te doene, dat zy liever haeren lieven ende weerden dienaer voorsz. LIBERTUM FRAXINUM missen ende tot Amsterdam sal laten vertrecken dan toelaten, dat door d'onbeweelycheyt der kercken van Amsterdam JOANNES CUCHLINUS, vuyt macht zyner verbintnisse van Leyden wederom naer Amsterdam geroepen synde, het collegium come stille te staene ende alsoo weder te vervallen ofte grootelycx te verachten, waertoe de voorsz. synodus wt naeme aller kercken deeser provintien haerlieden by desen versoect ende vermaent. Ende by sooverre geene van beyde de voorsz. kercken (meer op haer eyghen dan opt ghemeyne lettende) haere schuldige plicht in desen nae en coempt ende beyde tseffens in gebreke blyven de voorsz. vermaningen, verclaringe ende resolutie aen te nemen, in sulcken gevallye soo protesteert de voorsz. synodus wt aller kercken name teghen de twee voorsz. kercken van allen inconvenienten, schan-

1) »ontlatinge'' de andere codd. hebben »ontslaginge''. 2) »seer'' H en M hebben »soo''.

dalen ende schaden, die de gemeyne sake der religie door de verachteling ende verloop des voorsz. collegii sullen moegen overcommen, als daertoe oorsake gegeven hebbende ende denwelcken de voorsz. inconveniënten te wyten sullen staen, versoeckende nyettemin in alder ootmoedicheyt, dat myn Eedele heeren Staten gelieven de voorsz. sake vant collegie ende den voortganck van dien (daer allen kereken ten hoochsten aen gelegen is) in goede recommandatie te houden. Ghedaen tot Leyden in de voorsz. synodale vergaderinge desen XXI^{en} Novembris anno 1592.

24.

Classes Leyden ende Overrhynlant. — De bedeelinge der classen van Leyden ende Overrhynlandt aengaende heeft de synode ten wederzyden redenen gehooft ende verstaen ende is goetgevonden by provisie vooralnoech totten naesten particularen ofte generalen synodum telcken classe twee dienaren wt der classe van Leyden ende wederom twee dienaren wt de classe van Overrhynlandt respectivelyek d'een in des anderen vergaderinge sullen verschynen, daertoe in tyts veradvertteert zynde van den tyt haers classis te houden, om onderlinge haere actien te helpen dirigeren ende beslichten.

25.

Dyakenye. — Dewyle dat men oock verstaen heeft in sommige plaetsen die dyakenye belettet te worden, soo is in den synodo te kennen gegeven, dat in date des naestlesten Meye anno 1579 by mynheeren Staten hyervan zekere ordonnantie was wtgescreven aen den steden van inhoud: Alsoo vast altyt ende besoendere in aldusdanige tyden zeer periculoos is eenige nyeuwicheyt tzy in der kerckelycke ofte wereltlycke policye inne te voeren, die gemeynelyck groote veranderinge ende schoeringe met haer brengt, soo hebben wij U. E. by desen wel ernstelyck willen vermaenen ende ordonneren gheene nyeuwicheyt int eene nochte d'ander insonder int aennemen ende afstellen der dienaren des godlycken woordts, ouderlingen ofte diakenen aen te stellen maer tselve alles by de vorige ende tot noch toe geobserveerde ordonnantien ende ghebruyck te laten, ten waere by ons met ryphen raede ende deliberatie dan int generael anders worde geordonneert, als wy U. E. vastlycken betrouwen ende andermael ernstelyck vermaenen om alle inconveniënten te schouwen etc. Ende was onderteekent: naer inhouden van de autentycke copye ter ordonnantie van den Staten etc. DE RECHTERE. Ende heeft de synode daerom raedtsaem geacht voor de dienaeren ter plaetse, daer in de dyakenye belettinge valt, hyervan te vermaenen ende, noodich zynde, om autentycke copye aerbeyden te vercrygen ende te verthoonen, ende indyen

noch hyerinne belettinge gedaen wert, haer aen den Hove Provinciael adresseeren ofte aen de gedeputeerde des synodi te kennen geven aen haere Eedelen te remonstreren om daerinne voersien te worden etc.

26.

Houwelyxrevestinge by den Dooperen ende mispristren. — Daer is oock vermaent worden, hoe dat by den Dooperen sommige de houwelyxsche proclamatie wel geschieden opt stadthuys ofte ter plaetse, daer men gewoonelyck is publicatie te doene, ende dat se evenwel trouwen onder haer int heymelyck, hetwelcke oock hyer ende daer geschiet by papen ofte mispriesteren. Ende is verclaert, alsoo deese sake meederdeels polityck is, dattet Hoff Provinciael, door dese gedeputeerde des synodi geboden zynde, hyerinne wel sal kunnen versien, overmidts om nyemants conscientie te beswaeren de ordonnantie van de pollicye medebrenght, dat de luyden oft in der kercke ofte opt stadthuys by de magistraet sullen getrouwt worden. Sullen oock de heeren commissarii, belast int stuck van de houwelyxsche ordeninge (waervan men verstaen heeft), verwettiget zynde, hyerop connen letten. Ende zooveel het heymelyck trouwen aengaet by den mispriesteren ende voernamelick zonder consent der ouders oft langstlevenden van dien, daarvan hebben haere Eedelen int particulier wat verclaert ende geordineert anno 1581 in date den 19 Decembris, dat nyettengenstaende die voorsz. pretense trouwe die geboden gegeven ende alsulcke persoonen in de kercke getrouwt ende behoorlyck tzamengevoucht sullen worden. Sullen oock de gedeputeerde aen haere Eedelen remonstreren van deghene, die haer gheboden hebben in der kercke ende daernaer haar opt stadthuys laten trouwen.

27.

Opteekenen der houwelycken. — Belangende het opteekenen der houwelycken ofte der naemen der persoonen, die haer ten houwelycken state willen begeven, is geacht behoorlyck te zyne, dat volgende d'ordonnantien van de politie, by haere Eedelen gestatueert, den bruydegom ende bruyt met haere naeste vrienden ende getuygen om opgeteekent te werden by den kerckendienaren selfs in persooone verschynen, ten fyne dat in den kercken den jongeluyden ofte die haer ten houwelycken state begeven sullen, gheen geboden tegen haeren danck ende sonder haeren weten gedaen en worden om tquaet, twelck hiervuyt voorder soude moegen rysen, te verhoeden.

28.

Kinderen van 7 oft 8 jaeren oudt zynde te doopen. — Int doopen der kinderen, die alreede 7 ofte 8 jaeren oudt zyn, sullen haer de dienaren

ende kercken moegen draegen naer tghene in synodo particulari anno 1586 tot Rotterdam geresolveert is, dat de ouders present zijn, de die-naer betuyghe onbehoorlyck te zyne den doop alsoo wt te stellen ende daert stichtelyck geschieden kan, met affvraginge vant Vader Onse, ge-loove ende thyen geboden ende doope; doch dat dit gelaten zy in de vryheyte der kercken by provisie totten naesten generalen synodum.

29.

Te trouwen de bysitte zyns ooms. — Dat een jonckman trouwen soude de concubinam ofte bysitte van zynen oom, acht de synode, zooveele dese sake de consciencie aengaet ende kerekelyck is, nyet in Godts woordt te moegen bestaen.

30.

Doop der soldatenkinderen. — Aengaende vooralnoch het doopen der soldatenkinderen acht de synode, dattet blyven sal by de resolutie synodi particularis voorleden jaere in sGravenhage. Ende sooveel int besonder aengaet in de kercke tot Breda, sullen de gedeputeerde des synodi zyn Excellentie bidden aen den gouverneur aldaer te sryven, dat de soldaten de dienaren aldaer buyten tyts van de ordinarie predicatien niet willen moeyelyck vallen

31.

Excommuniceerde te trouwen. — Eenen persoon, geexcommuniceert zynde ende begeerende getrouwt te zyn, alsoo thouwelyck meederdeels polityck is, sal men hem tzelve nyet weygeren, welverstaende indien hy coempt te trouwen ter plaetsen, daer hy geexcommunicert is, dat men hem vermaene naer discretie, ende dit by provisie totten naesten generalen synodum.

32.

Gravamina van oudts te vervoirderen ende rapport der gedeputeerde des synodi. — Hebben oock de gedeputeerde des synodi rapport gedaen, alsoo dat D. D. JEREMIAS BASTINGIUS ende JOANNES WTTENBOGAERT (PETRO CARPENTARIO, dienaer tot Schiedam, haren medegedeputeerde, gestorven zynde) REYNERUM DONTECLOCK, die wt last des synodi nootwendich absent was, vervangen hebben, verclarende de voorsz. gedeputeerde, dat se van verscheyden gravaminibus, overt jaer aen haere Eedelen overgegeven, aengehouden hadden ende dat haere Eedelen beloeft hadden daerop te disponeren etc, waeromme de synode haer bedanckt ende den gedeputeerden van desen jaere belast heeft voorder aen te houden vooreersten van eenige der principaelste swaricheden om by haere Eedelen daerop ordre gestelt te worden.

Inspectores — *Inspectores classium* zyn voor dit jaer gestelt: in de classe van Dordrecht D. D. JEREMIAS BASTINGIUS ende JOANNES TEXTOR, in de classe van Delft D. ARNOLDUS CORNELII ende JOANNES BERNHARDI, in den classe van Leyden JOANNES NOBILIUS ende ANTHONIUS MONTANUS, in den classe van der Goude JOANNES ANTHONII ende TYLMANNUS CUPUS, in den classe van Rotterdam FRANCISCUS LANSBERGIUS ende CASPAR SWERINCHUSIUS, in den classe van Gorichum THOMAS SPRANCKHUSIUS ende JOANNES ANDELIUS, in den classe van den Briel NICOLAUS TIJCKMAKER ende REYNERIUS DONTLOCK, in den classe van den Hage JOANNES WTTENBOGART ende DIRCK PETERSZEN, ende in den classe van Overrhyndt GERHARDUS DOW ende HENRICUS REYNERI.

HERMANNUS HERBERTSZEN. - De gedeputeerde des synodi in der sake der kercken met HERMANNO HERBERS, predicant ter Goude, hebben rapport gedaen van alle tghene, dat in dese sake tzedert den laetstleden particulieren synodo soo met vermaningen aen HERMANNUM HERBERS voorsz. als met het wtgeven van zeeker boecxken van de handelingen der kercken, nu veel jaeren met hem gehouden, gedaen was, ende voordier dewyle hy onboetveerdich hem tot op het laetste gedraegen hadde, dat hy in zeeker kercken was oepentlycken oock met naemen voorgesteld ter excommunicatie. Gaven oock te kennen de gedeputeerde voorsz. midlertyt van HERMANNO aen haerlieden zekeren brief gescreven te zyn, waervan oock de cotype aan mynheeren Staten gesonden was door HERMANNUM, inhoudende seker punten der leere, niet in allen conform der suyvere leere der ghemeynen kercken, alsmede sekere presentatien hem te willen submitteren oft onder den naesten generalen synodum ofte aent oordeel der kereke tot Zurich ofte aen vier dienaren, die hy verkiesen zoude ende met denwelcken de kercken geen verschil en hadden. Op welcken brief aen hem by haer, den ghedeputeerden voornoemt, een andtwoerde gescreven was, dewelcke oock in den synodo is voorgelesen, ende eyndelycken hoe dat mynheeren Staten haer belast hadden de presentatien HERMANNI in consideratie te leggen, maer, alsoo by hen in de vergaderinge van haere Eedelen deselve ongefondeert ende niet practicabel te zyn verclaert waeren, dat haere Eedelen goetgevonden ende haer belast hadden zekere voornaemste punten der leere vuyt HERMANNI schriften te stellen ende haere Eedelen over te gheven, dewelcke door JOANNEM WTTENBOGART ende FRANCISCUM LANSBERGIUM HERMANNO voorsz. wt laste van haere Eedelen souden voorgehouden worden om op deselve zynen ronde ende categoriyycke andtwoerde te gheven.

Verclaringe JOANNIS WTTENBOGART ende FRANCISCI LANSBERGII, *wat by hen in de sake* HERMANNI HERBERS *gedaen was.* — Volgende denwelcken last van mynheeren Staten JOANNES WTTENBOGAERT ende FRANCISCUS LANSBERGIUS by den synodo zyn verschenen, verthoonende niet alleene haere commissie van haere Eedelen maer oock verhaelende, wat by haerlieden ter Goude gehandelt ende hoeverre sy met HERMANNUM in conferentie waeren gecommen, item hoe dat zy op de pointen, haerlieden in handen gegeven, zekere bekentenisse ende verclaringe HERMANNI wt zynen mont by geschrifte ghestelt hadden, dewelcke hy onderteekent hadde, welcke bekentenissen ende verclaringen oock by haere Eedelen gesien waeren, achtende haere Eedelen HERMANNUM op eenen matelycken goeden voet gebracht te zyne, ende dat zy daerom hem souden laten vinden by den synodo om deese zake voorts, indien pointen voorsz. niet strydich en souden zyn tegen de suyverheyte der leere ende religie, tot vrede ende eenicheyt te helpen dirigeren, ghevende voirder te kennen, dat zy vuyt laste van haere Eedelen dese commissie hadden aengenomen, sonder dattet heurlieder sake ofte werck was, opdat nyemandt achterdencken in deesen over haer en soude nemen, bereydt zynde haer tallen tyden geerne tot dienste van haere Eedelen ende den kercken te employeren. Waerop vervolgende, dat oock by den heeren commissarien van wegen haere Eedelen den synodo te kennen gegeven is hen van haere Eedelen belast te zyn den synodum te adverteeren, dat deselve, indien de pointen der bekentenissen ende verclaringen HERMANNI conform den woorde Godts souden bevonden worden, beneerstigen ende vervoirderen wilde, tghene tot vrede ende eenicheyt soude dienen, ende dat se der kercke, den lande ende haere Eedelen seer goeden dienst doen soude, dese sake den synodo opt hoogste reocommanderende.

Bekentenissen ende verclaringen HERMANNI. — De voorsz. bekentenissen ende verclaringen HERMANNI HERBERS zyn daernaer in den synodo gelesen, ende om van alles te bequaemer te moeghen oordeelen heeft de vergaderinge de simpele bekentenissen int besoondere eerst voorgonnen ende overwogen, oft zy met Godes woordt overeenquaemen, op elke haer goetduncken aenteekenende, voorbygaende daerentusschen de verclaringen, om naederhandt deselve oock int besoondere te overleggen ende (gelyck nae de voorsz. bekentenissen) met zyne boecken ende scriften te confereren, hoe dat se daermede accorderen. Ende zyn oversulcx de voorsz. bekentenissen naer examinatie goet ende schriftmatich bevonden, wtgenomen sommig hier ende daer, aen deweleke de vergaderinge achtende

noch eenige naeder vuytlegginge ofte verclaringe te ontbreken volgende de particuliere memorie daarvan zynde, waervan de heeren commissarien thaerder begeerte acte om aen den H.H. Staten te verthoonen medegegeven is in forme hiernaer volgende.

37.

Acte den heeren commissarien gegeven. — De synode particulare, gesien ende geexamineert hebbende de bekentenissen ende verclaringen HERMANNI HERBERS, dienaer der kereke ter Goude, door de heeren commissarien van haere Eedelen mynheeren Staten aen de vergaderinge deses synodi gesonden, heeft de synode dese bekentenissen HERMANNI voor schriftmatig gekent ende bevonden, wtgesondert eenige weynige, die noch wel naerder vuytlegginge souden behoeven Ende wat aengaet zyne verclaringen op d'artickelen, hem voorgehouden, sal de synode deselve tegen zyne boecken ende scriften confereren om te sien, oft deselve zyne voorsz. boecken ende scriften met dese zyne bekentenissen ende verclaringen overeencoempt ofte nyet, om, tselvige gedaen zynde, volgende de resolutie der heeren Staten de sake voorts by den synode affgehandelt te worden, sulckes deselfde tot meesten dienste, stichtinge ende eenicheyt der kercken sal bevinden te behooren. Gedaen den 21 Novembris 1592 in den particularen synodo tot Leyden; ende is onderteekent by den preside, asessore ende scribe sinodi.

38.

Examinatie der verclaringen HERMANNI in zeker stucken der leere. — Hiernaer de verclaringen HERMANNI op de voorgestelde punten geexamineert ende (gelyck oock de voorsz. bekentenissen) specialyck mette passagien synder boecken geconfereert ende overleydt zynde, is met goeden genoegen der vergaderinge bevonden, dat de punten ende artyckelen hem opgeleydt te rechte vuyt syne scriften getrocken waeren ende anders medebrochten als zyne voorsz. goede bekentenissen, desen synode overgelevert, inhielden, dat oock de verclaringen eendeels vreemt, impertinent ende dwaelachtich ende met zyne scriften nyet accorderende, eensdeels oock hyer ende daer lydelyck op zyne scriften passende waren. Waerop eyndelyck der gantscher vergaderinge affgevraeght zynde, oft zy haer genoehsaem hielt onderricht te zyne, ende oft een yegelyk tevreden ende gerust was in deese sake, oft dat se meerder onderwysinge vereyschten, hebben haer al tzaemen eendrachtelyck verclaert wel tevreden te zyne ende een goet genoegen te hebben, ende dat men tot een finale affhandeling der sake soude voortgaen. Ende is daerom by den synodo eendrachtelyck goetgevonden, dat deselve bekentenissen HERMANNI op zeekere punten der leere, aen den synodum door haere Eedelen geson-

den ende in verscheyden parceelen verdeelt staende, in forme van eene corte belydenisse byeengevoucht soude worden, by dewelcke mede een formulaer van schultbekenninge (by HERMANNO te doene, ten deele vuyt zyne voorsz. bekentenissen ende verclaringen genomen) ontworpen ende naer rype overlegginge ende met alsulcken insien ende moderatie, als een yegelyck naer conscientie conde verstaen ende toelaten, besloten is, blyckende by tconcept, hiervan zynde ende aen haere Eedelen gezonden.

39.

Hoe ¹⁾ de opneminghe HERMANNI behoore te geschieden. — Is oock goetgevonden, dat tot wechneminghe der erghernisse de opneminghe ende versoeninghe HERMANNI den gemeynthen, ter plaetse daer de voorstellinge geschiet zyn, als oock mede in der kercke ter Goude aengedient ende voorgelesen sal worden, waertoe oock een zeeker concept specialyck gestelt ende in de vergaderinge geexamineert ende besloten is. Ende sulden de twee dienaeren, die voorhenen met HERMANNO gehandelt hebben, ingevalle zy wederom van haere Eedelen aen HERMANNUM gesonden worden, versocht zyn te willen aerbeyden by de magistraet ende kercke ter Goude sulcx, als voorsz. is, aldaer gedaen te worden ende voorder handelen, dat hetghene by den synodo in deese zake geresolveert is, int werck ghestelt ende effect sal moegen vercrygen, soeveel in haer is, [welverstaende dat sy niet en veranderen in de substantie ende meyninge des synodi int concept van de bekentenissen ende schultbekenninge voorsz. Maer indien hen yedt te vooren comt, sullen haer adresseren aen de gedeputeerde des synodi ordinaris ende in de saecke HERMANNI ende, des verder noodich zynde, met deselve aen de classis synodael, off sullen de gedeputeerde des synodi, indient henlieden goetdunct, uyt elcken classen eenen ofte meer dienaeren beschryven mogen om daarmede te consuleren. Sullen oock de gedeputeerde in dese saecke hen laten vinden by hare Edelen (wanneer de twee voorsz. dienaeren rapport sullen ghedaen hebben) om hare Edelen van alles, als voorsz. is, te onderrichten] ²⁾.

40.

Advijns des synodi in de zake HERMANNI. — Eyndelyck op alle de voorsz. handelingen, in HERMANNI sake gevallen, ende belangende wat voorts

¹⁾ »Hoe» H en M hebben »Waer». ²⁾ Het tusschen [] geplaatste is overgenomen uit H. In M komt het gelijkkluidend voor. Het gedeelte »welverstaende — consuleren» staat in H en M als aanvulling van den text in margine, terwijl het volgende »Sullen — onderrichten» in den text staat. In de andere codd. ontbreekt het geheele stuk, terwijl in ons handschrift bijna twee bladzijden zijn opengelaten. H heeft in margine er bij nog: »In margine stondt: Dit in de particuliere memorien te stellen.»

ten eynde toe daerin gedaen sal behooren te worden, is des synodi meyninge als volcht: Alzoo de synode particulare van Suythollandt vergadert binnen Leyden verstaen hadde, wat tzedert den laetsten particularen synodo volgende de resolutie desselven gedaen was in de zake HERMANNI HERBERS, predicants ter Goude, ende dat mynheeren Staten gelieft hadde soo door de heeren commissarien als twee dienaeren, daer toe met commissie aen den synodum gesonden, der vergaderinge des synodi voor te laten stellen zeekere bekentenissen ende verclaringen HERMANNI HERBERS voorsz., by hem met eygen handt ende naeme onderscreven, om die te doorsien ende examineren, oft se den woerde Godts conform souden zyn oft nyet, om hem tot eene goede eenicheyt ende reconciliatie met den gemeynen kercken ende dienaeren te brengen, soo ist dat, hoewel HERMANNUS met de gemeyne Confessie der Neederlantschen kercken behoorde tevreden te zyne ende hoewel de synode wel groote oorzaecke gehadt heeft ten aensien van der ergernisse by hem gegeven ende de langduerende moeyte ende swaricheyt, die men met hem gehadt heeft, ernstelyck met hem te handelen, nochtans om te volcommen de begeerte van haere Eedelen ende dat het voirder noch blycken zoude voor den Heere ende alle menschen, dat de synode nyet anders dan rueste, vrede ende eenicheyt der kercke is zoeckende ende dat se naer rigeure met hem nyet en hebbe gehandelt noch begeere te handelen, geraempt ende goetgevonden heeft met ende neffens de bekentenissen HERMANNI, vuyt zyn eygen scriften genomen, eene schultbekentnisse te stellen met alle moderatie ende beleeftheyt, sooveele sonder beswaernisse van conscientie heeft kunnen geschieden. Waerby de synode geresolveert heeft ende tevreden geweest is, resolveert ende is tevreden midts deesen, dat HERMANNUS HERBERSZEN, inwilligende van herten ende onderscryvende dezelve zyne bekentenissen ende schultbekenninge, daermede metten gemeynen kercken gereconcilieert ende versoent, van suspensie ende alle voirder procedure, tegens hem aengenomen, ontslagen ende in vrede ende eenicheyt opgenomen zyn zal, midts dat oock deselve confessien ende schultbekentnisse tot wechneminge des aenstoots, der swacken door zyne boecken gegeven, in den druck wtgaen sal ende de reste van zyne boecken, in zynder macht synde, opgehouden sullen worden, van alle twelcke de speciaele gedeputeerde des synodi in de zaecke HERMANNI (die midts desen gecontinueert worden) myn Ee. heeren Staten metten allereersten particulierlyck onderrichten sullen. Ende oft gevele, (dwelck de Heere voorsie) dat HERMANNUS onwilich in tghene voorsz is bevonden wierde, sick excuseerende met de magistraet, gelyck veelmaels by hem gedaen is, ofte anders ¹⁾ oock by hemselven weygerich bleve,

1) »anders" H en M hebben »naerders".

soo vindt de synode te behooren, dat men voorder tegen hem sal procederen achtervolgende de resolutie des synodi tot Dordrecht ende laetstleden sGravenhage, midts dat eerst ende alvooren hijervan aen haere Eedelen werde te kennen gegeven. Ende zyn de ghedeputeerde voorsz. in deese zake belast hiermede in allen gevalle sulcx te bevoirderen ende naer bevindinge der saecke finalycken tegen hem dezelve aff te handelen, hiertoe volcomelyck belast zynde. Aldus gedaen ende verhandelt in den particularen synodo tot Leyden den 27 Novembris 1592. ¹⁾

41.

Crychspredicanten. — Aengaende krygespredicanten om eenige te moegen hebben, die by zyne Excellentie in den leger mochten zyn, wanneer den noot der gemeyne sake sulcx zal vereysschen, is raedtsaem gevonden, dat de gedeputeerde des synodi hierop letten ende met zyne Excellentie ende den Raedt van Staten in communicatie komen om den besten middel te bedencken hierinne te versien, sooveel moegelyck zyn sal. Tot weleken eynde zy oock den dienst der gemeynen kercken van Zuydhollandt zyn Excellentie ende haere Eedelen sullen presenteren moegen om zyne Excellentie in allen gevalle des noodich zynde by gebeurte allen moegelycken dienst te bewysen, waervan de voorsz. gedeputeerde met de classe synodale oock zullen delibereren om tzelve met ordre te moegen geschieden. Sullen oock zyne Excellentie bidden aen de kercken in de andere provintien in deese gemeyne sake, om tselve mede te willen doen aen te houden, midts dat de voorsz. gedeputeerde middellertijt mede sullen wtsien ende vernemen naer eenige bequaeme persoonen kerckendienaren, dewelcke zyne Excellentie ende haere Eedelen mochten aengedient worden om eygentlyck haer werck van alsulcken bedieninge te maken.

42.

Druckeryen. — Behalven tghene voorleden jaere vant drucken des bybels ende andere goede boecken geresolveert was te effectueren, heeft de synode alnoch belast haere gedeputeerde by haere Eedelen aen te houden, alsoo veele verscheyden bybels, testamenten ende catechismi hyer ende daer gedruet worden met ontallycke fauten, dat specialyck hyerin ordre mochte gestelt worden, hetzy om te ordonneren eenige dienaren, in den spraken ervaren zynde, om deselve eerst, eerdats se gedruet werden, wat te doorsien, ofte sulcx als by communicatie met haere Eedelen sal goetgevonden worden. Midlertyt is by provisie geacht geraeden

¹⁾ Tusschen dit en het volgende art. is in ons handschrift drie kwart blz. onbeschreven gelaten.

te zyn, dat de kercken deses synodi de oude Embdesche bybels, gedruckt by GIELIS VAN DER ERVEN, ofte d'oprechte copye derselven gebruycken, totdat de translatie, boven gheruert, mochte vervoirdert zyn.

43.

Tweeden dienaer ter Goude. — Belangende den tweeden dienaer, zynde neffens HERMANNUM HERBERS ter Goude, alsoo men verstaet, dat hy geen goet getuyghenisse heeft, sullen de gedeputeerde des synodi in allen gevallen by den classe van Alekmaer naer zyne gelegentheynt vernemen ende, als de sake HERMANNI sal affgedaen zyn, met hem handelen, naerdatt zyne saken sullen gelegen zyn.

44.

Kerckenordeninge. — Van een gemeyne geautoriseerde kerckenordeninge te hebben heeft de synode geacht wel zeer noodich te zyn, maer alsoo tzelve vooralnoch niet en kan geobtaineert worden, zyn de classes vermaent, dewyle haere Eedelen niet en verstaen, dat oock de synode yet soude resolveren, dienende tegens den staet der gemeynen kercken, dat se daerom volgen ende onderhouden de gemeyne ordeninge, tot noch toe geobserveert, totdat hyerinne int ghemeyn anders gestatueert sal zyn. Midlertyt sullen de gedeputeerde des synodi die dingen, die noodichste ¹⁾ zyn, by haere Eedelen vervoirderen ende aenhouden, opdat alsoo goede ordre ende eenicheyt in den kercken gehouden werde.

45.

Generale sijnodus. — Die gedeputeerde des synodi zyn oock belast, dewyle dat oock veel daeraen den kercken gelegen is ende veel noot-oorsaken ende redenen wel vereyschen eenen generalen synodum metten eersten wederom gehouden te werden, dat se aen de kercke van Amsterdam, daervan last hebbende, aenhouden ende haer hulpe ende adres des noodich zynde doen om den voorsz. generalen synodum tegen den aenstaenden somer te vervoirderen, ist moegelyck, ende voorts alle diligentie hierinne te doene, gelyck haer belast is. [Sullen oock beneerstigen by de kercke van Amsterdam, dat hare redenen den anderen synodis particularibus te kennen worden gegeven, ten eynde sy by den haren in hare provintie daeromme insisteren ende na bevindinge der saecke op het spoedichste geschieden moge.] ²⁾

¹⁾ »noodichste» L heeft »noodich». ²⁾ Het tusschen [] gevoegde is overgenomen uit H, waar het, evenals in M, in margine aan den text is toegevoegd. In M komt het gelijkkluidend voor. In de andere codd. ontbreekt het.

WERNERUS HELMICHIVS. — Mynheeren borgemeesteren der stadt Leyden metgaders den anderen curatoren ende professoren der universiteyt tot Leyden hebben door haere Ee. pensionarium Meester ROMBOUT HOGERBERTZ ende D. D. JULIUM BEYMA den synodo te kennen gegeven, hoe dat haere Ee. beroepen hadden D. WERNERUM HELMICIVM, dienaer des woordts Godts tot Delft, om hem te moegen hebben tot eenen professorem in theologia, die oock in de Nederduytsche sprake ervaren was, maer dat myn Ee. heeren magistraet ende kercke tot Delft den voornoemden HELMICIVM, haeren dienaer, nyet en wilden ontslaen van zynen dienste, hoewel hy vry ende nyet aen de kercke voorsz verbonden en was, versoekende dat de synode in dese sake wilde handelen ende sullex resolveren, dat HELMICIVS voornoemt de professie zoude moegen aennemen, alsoo alsulck een professor tot nutte ende dienste nyet alleen van een maer van allen kercken ende den gantschen lande in de voorsz universiteyt hoochnoodichlycken gerequireert wordt, verhopende dat mynheeren ende de kercke der stadt Delft, in aensien dat het gemeyne beste het particulier altyt behoort geprefereert te worden, om de jonge jeugte ende studenten in theologia (die door zyne neersticheyt int oeffenen in propositien om bereydt te worden totten kerckendienste by hem groote voorderinge mochten hebben) alsoock dat de kercken ende het vaderlandt (deweleke mede groote vruchten zyns diensts int wederleggen der erronee opinien der secten, wesende tzelve eygentlyck het ampt der professoren, konden genieten) niet en souden verhinderen nochte haer daarvan frustreren. Waerop de synode gehoord ende daerentegen verstaen heeft vuyt de verclaringe der gedeputeerde van wegen der kercke tot Delft, dat se om veele redenen haer niet en condon verstaen D. HELMICIVM, haeren dienaer, te derven om haere kercke in gheen schade ende achterdeel te brengen Ende oft wel soude moegen verstaen worden, alsoft D. HELMICIVS aen de kercke van Delft nyet verbonden maer vry was, dat nochtans haere magistraet, mynheeren der stadt Delft, sullex alsoo nyet en verstonden ende op andere tyden hierinne voersien souden, soo ist dat de vergaderinge des synodi raedtsaem ende goet gevonden heeft de gedeputeerde des synodi, D. D. BASTINGIVM ende JOANNEM WTENBOGART, specialyck te belasten om by mynheeren van Delft ende der kercke aldaer volgende de speciale instructie, hen hiervan gegeven, te sullen handelen ende aenspreken ende voordere in deese sake doen, sullex als de synode naer bevindinge der sake verhoept tot een goet vuyteynde derselver te sullen gedyen, ende den last des synodi, haer gegeven, daerop D. HELMICIVS te kennen geven ende aendien. Achten midlertydt de synode eenen professorem theologie, in de Nederduytsche

tale ervaren, in allen gevalle in de universiteyt voorsz. zeer noodich te zyn.

47.

Gedeputeerde des synodi. — Om der gemeyne sake der kercken . onder desen synodo resortierende, voor dit jaer totten naesten synodum te verwoirderen zyn gedeputeert D. D. JEREMIAS BASTINGIUS, JOANNES WTENBOGAERT, REYNERUS DONTLOCK ende THEODORUS PETRI, dewelcke gebeden zyn desen last over haer te willen nemen.

48.

Collegium theologicum — Is oock den gedeputeerden des synodi opgeleyt haere Edelen te bedancken van dat haere Eedelen gelieft heeft ten besten den gemeynen kercken het collegium theologicum tot Leyden op te richten, ende te bidden, dat haere Eedelen wille gelieven de goede handt daeraen te houden. dattet selve voorts in tghene noch soude moegen tot hetselve gerequireert worden gevordert werde, daerby oock bedancende haere Eedelen voor de beneficentie, den synodo ghedaen.

49.

Verzoek der curatoren der universiteyt tot Leyden. — Opt aengeven van mynheeren der stadt Leyden ende den anderen curatoren ende professoren der universiteyt aldaer, door den heere pensionarium der stadt Leyden ende D. D. JULIUM BEYMA den synodo gedaen, dat eenmael een generale resolutie mochte genomen worden om in toecommenden tyde alle swaricheyt voor te commen, soo wanneer eenige dienaren in dese provintie, bequaem zynde totten dienste van de academie, beroepen worden, dat die met haeren believen der universiteyt mochten toegelaten worden, is hyerop by den synodo verclaert, dat deselve gewillich ende bereyt is alle moegelycke hulpe ende dienst der universiteyt te bewysen, maer alsoo dese zake aengaet den kercken int gemeyne ende dat hyervan in den gravaminibus niet geruert en was, dat de synode dese sake sal in gedenckenisse houden tot de naeste synodale vergaderinge ende door de gedeputeerde des synodi hyervan aen de kereken van Noorthollandt in tyts laten weten om oock derselviger advys hyerop te hooren.

50.

Wtrecht. — De gedeputeerde des synodi hebben rapport aen den synodum gedaen van wat tzedert den laetsten particularen synodus in de sake der kercke van Wtrecht gedaen was ende inzonderheyt, hoe dat de kercke aldaer met de magistraet over zekere artyckelen, by haere Eer. geraempt, in communicatie gecommen was met conditie om haer op

dezelve artyckelen voorsz. met eenige naebueryghe kercken te beraeden, dat insgelycx by de kereke voornoemt eenige artickelen opt believen der magistraet gestelt waren, waernede zy meynden by provisie ende sonder prejuditie van andere kercken de zake eenichsins te connen gerecht worden, maer en conde haer de magistraet tot dezelve nyet verstaen, waerdoor dat voirder geschiedt was, dat d'artickelen voornoemt, by de magistraet voergestelt, aen eenige nabuerige kercken gezonden synde, dezelve haer tot andtwerde voor advys hadden gegeven, dat zy niet en konden bedencken, dat by alsulcke artikelen de suyverheynt der leere soude moegen bewaert worden ende gaven daeromme voor goeden raedt tbeste te zyn, dat de kereke wilde aenhouden by haere magistraten, ten eynde dat de sake tot verhooringe van politicke ende kerkelycke persoonen mochte comen ende gedeceideert werden, waertoe dat oock der kereke voorsz. beloeft worddt, dat de gedeputeerde des synodi mede aen dese zyde by zyne Excellentie ende haere Eedelen voorder aenhouden wilden, dat dese zake tot voirkominge van allen voirderen schaden der kercken ten besten mochten ghedirigeert worden etc. Ende alsoo de synode vuyt zekere brieven, by die van der gemeynte tot Wtrecht aen haer gescreven, verstaen hadde, dat de onderlinge conferentie tuschen de magistraet ende kereke aldaer sonder vruchte was blyven stecken, ende dat die van den kerckenraedt christelycke hulpe aen den synodum ¹⁾ waeren versoeckende om door eenige goede middelen wt haere swaricheyt (dewelcke den synodo al van voerleden jaere bekendt was) tot welstandt ende ruste te moegen comen, alsoo oock door zekere andere missive den bedroefden standt der religie generalyck int Sticht van Wtrecht, voornaemelyck ten platten lande, alwaer veele pauselycke ende andere onsuyvere ende ergerlycke persoonen in den kerkendienste gestelt zouden zyn ofte geduldert werden, den synodo aengedient was, met verzoek dat dezelve synode volgende den aert der liefde ende der gemeynschap des gheloffs in Christo Jesu op eenigen goeden raedt ende hulpe tot vertroostinge van haere voorsz. bedroefde nabueren ende beteringe des voorsz. jammerlycken stants haer bedencken zouden willen, soo ist dat de synode de begeerte ende versoecken voorsz. billick ende in redenen gefondeert achtende, besoendere naedemale de christelycke liefde vereyscht in alle christelycke ende behoorycke saken (hoedanige dese is) d'eene den anderen de behulpsaeme handt te bieden ende dat oock mynheeren Staten van Hollandt volgende het scryven, van haere Eedelen mynheeren commissarien aen den synodo medegegeven, de sake van Wtrecht voorsz. deser vergaderinge hoochlyck recommandeerde, voor goet ende raedtsaem innegezien heeft tot discretie van de gedeputeerde des

¹⁾ »aen den synodum" ontbr. in L en N.

synodi te stellen, dat zy naer onderzoek ende rijpe overweginghe van alle gelegentheyte ofte eerst aen den magistraet van Wtrecht (ofte oock de dienaeren aldaer tegenwoordich zynde) by forme van intercessie te sryven oft derwaerts te reysen ofte vooreerst aen zyne Excellentie ende Raedt van Staten aenhouden om met derselver advys ende autoriteyt aen den magistraet van Wtrecht te versoecken op de beste ende ghevoughelyxste forme, dat haere Ee. gelieven wille daertoe te verstaene, dat de sake differentiael tzy by provisie ofte anderssins, soot best bevonden zal worden, tot verhooringe van eenige politycke ende kerckelycke persoonen, tot sulcken handelinghe gequalificeert, mochte comen ende alsoo tot eenicheyt ende rueste gedecideert ende wechgeleydt wierde, ghelyck oock hyermede den voorsz gedeputeerden last gegeven ende haere discretie bevolen werdt voinder in deese sake te handelen volgende de versoecken, in de voorsz missiven begrepen, gelyck zy bevinden sullen raedtsaem ende dienstelyck te wesen, ende merckelyck met alle diligentie daertoe te aerbeyden, dat eenige dienaeren met voorweten der heeren Staten ende, indient moegelyck is gevoecht by eenige haere Ee. gedeputeerde, naer Wtrecht gaen mochten, in welcken gevalle D. CORPUTIUS ende FRAXINIUS ¹⁾ by den synodo specialyck gedeputeert zyn om sulcks vuyt des synodi ofte Suydthollantschen kercken name te verrichten, met ²⁾ de ordinarie gedeputeerde des synodi. Over de sake van Wtrecht gestelt zyn deese naevolgende: D. D. BASTINGIUS, CORPUTIUS, REYNERUS DONTECLOCK ende THEODORUS PETRI, dewelcke geauctoriseert werden noch eenige andere dienaeren des noot zynde by haer te roepen om mette zelve haer alleen ³⁾ te beraden. Ende sal midlertyt de kercke van Wtrecht vermaent worden in alle stilheyt ende patientie haer te dragen etc.

51.

JOANNES BLOCKIUS — Is wederom in den synodo particulari voorgevallen van JOANNE BLOCKIO aengaende de verlatinge zyns diensts ende aenveerdinge van een crychsoffitie ende andere ergernissen, waerinne hy vooralnoch continueerde, alzoo dat de kercke van Breda aen de ⁴⁾ classe van Dordrecht hieromme gescreven hadde, ten eynde dat in zyn sake mochte yet gedaen worden tot wechnemige der ergernisse, by hem gegeven. Het was oock diversschen dienaeren bekendt, hoe dat hy hier ende daer insalutato hospite was doorgedaen. Hyeromme soo heeft deese synode belast de classe van Dordrecht den voorsz. BLOCKIUM door haere brieven wt laste des synodi aen de kercke van Breda ende aen

¹⁾ »gedeputeerde, naer Wtrecht — Fraxinius» ontbr. in L. ²⁾ »met» de andere odd. hebben »maer.» ³⁾ »alleen» H heeft »in alles alleen», M »in alles.» ⁴⁾ »aen de» H en M hebben »ende».

hemselven te schryven ende hem te vermaenen, oock ist moegelyck hem tot haeren classen tontbieden ende met hem te handelen naer discretie, alsoo zy in conscientie nae Godts woordt sullen bevinden te behoorene. Ende in gevalle hy in zyn ergernisse evenwel noch sal continueren sonder de vermaninge aen te nemen ende nae te commen, soo sal de classe van wegen des synodi hem verclaren inhabil totten kerckendienste ende dat hy voortaan voor geen kerckendienaer en sal bekendt worden, ende by gebreeke van noch voirder beterschap met hem te handelen gelyck met eenen particulieren persoon der gemeynthe behoort.

52.

JELIS VAN COUWENBERCH. — JELLIS VAN COUWENBERCH hadde tot noch toe gecontinueert in den dienste des woordts Gods tot Werckendam sonder examinatie ende beroepinge tegen ordre der kercken ende tegens d'ordonnantie van mynheeren Staten, oock naer verscheyden vermaningen der particulieren synoden ende der classe van Dordrecht ende Gorichum, waervan hem, verschenen zynde selfs by den synodo, is voorgehouden ende versochte, dat doch de synode hem wilde toelaten, dat hy sich mochte wat beter oefenen in propositien ende dat hy daernaer wettelycken totten dienste mochte toegelaten ende getollereert worden, bekennde selfs gewillich zyn schuldt, dat hy zeer qualyck gedaen hadde ende dat men hem tghene hy tegen Godts woordt ende ordre der kercken gedaen hadde, wilde vergeven ende ten besten houden, seggende dat de capiteynen opt fort tot Werckendam hem hadden aengeporret tot hetghene dat hij gedaen hadde ende presenteerde van den dienste soo lange te desisteren, totdat hij (alzooy hy verhoefte) bequaem in examine soude bevonden zyn. Soo isset dat de synode geacht heeft, dat se wel groote oorsake hadde hem geheel ende al te beletten ende aff te houden van alle kerckelycke bedieninge om daertoe nyet te comen, nyettemin opdat hy hem niet en soude hebben te beclagen, soo heeft de synode eerst ende alvooren hem van zyne mishandelinghe vermaent ende bestraft tot schultbekennisse, die hy voor den synode gedaen heeft, hem opleggende dat hy hem ondert examen by den classe van Gorichum ten overstaene van de gedeputeerde des synodi begeven sal, ende indien hy bequaem zal worden bevonden, sal hem de classe met voirgaende schultbekenninge van zyn langduerige onordentlicheyte tot Werckendam voor het volck in den dienst door eenen dienaer instellen, midts dat hy midlertyt van dienste desistereen ende hem gantschelyck onthouden sal. Ende oft gevele dat hy niet bequaem en wierde bevonden, soo is hem opgeleydt (waermede hy oock tevreden geweest is), dat hy hem voirder des diensts onthoude ende d'ordonnantie van den heeren Staten hem voorgelesen ende d'ordre der kercken naercomme. In welcken ge-

valle de classe van Gorichum de facto, indien hy sulcx niet doen en zal, aen de gedeputeerde des synodi sal laten weten om aen de heeren Staten te remonstreren ende te beletten ende op gelycke wyse volgende de acte van mijnheeren Staten tot Werckendam hiervan advertentie doen ende waerschouwen, alle twelcke nae te comen oock van den heeren commissarien ernstelyck vermaent is worden.

53.

JACOBUS ENGELBERTI tot *Lexmonde*. — JACOBUS ENGELBERTI, priester tot Lexmonde, is bevonden oock alnoch te persisteren in den dienste der kercken aldaer tegen ordre der kercke ende ordonnantien van haere Eedelen sonder examen, sonder hem tot zyne classe te begeven. Ende van de classe van Gorichum, daeronder hy resorteren zoude ¹⁾, vermaent zynde ten verscheyden reysen, beclaecht hy hem, waerom dat men meer op hem zie dan op diversche dienaren int sticht van Wtrecht, dewyle hy doch in der leere metten dienaeren zyns classis eens zij, maer en was hyervan den classe voorsz. niet gebleken dan veelmeer het tegendeel, dat hy oock een ander maniere int bedienen des avontmaels des Heeren, dan by den kercken gebruyckelycken is, was onderhoudende. Is daeromme geresolveert, alsoo dese zake met hem nu veel jaeren geduert heeft, sonder dat bij hem beterschap gevolght is, dat men mynheere van BREDERODE hiervan sal schryven, ende dat de gedeputeerde des synodi zyn G. sullen aenspreken met de gedeputeerde des classis van Gorichum, ist moegelyck, om in dese zake tot eenicheyt ende stichtinge door zynder G. autoriteyt, ofte oock by mynheeren Staten, ist noodich, aen te houden, hierinne geremedieert te worden.

54.

CASPAR VENRAEDT — Het is opgeleyt OTTONI TONSORI, minister tot Worchum, aen CASPARUM VENRADIUM tWtrecht te sryven ende hem vooralnoch eens te vermaenen, dat hy afstandt doe van zyn loopen ende aelmissen te collecteren voor zynen gevangenen soene, oft dat hy den classe van Gorichum wt laste deses synodi rekenschap gheve van zyne collecten, die hy gedaen heeft.

55.

ALBERT JANSZEN. — ALBERT JANSZEN, alsoo men verstondt, was hem onthoudende tot Vyanen ende is van zyne sake vermaent ende belast de kercke ende classe van den Briele te effectueren den last, in den laetsten particularen synodo hen opgeleydt, ende daervan aen de kercke

1) »daeronder — zoude” ontbr. in L.

tot Rotterdam over te schryven, alsoo dat de classe van den Briel de verclaringe doen zal van dat hy by den synodo incapabel des ministerii verclaert ende gedestitueert zy, ende de classe, daer hy is, hem vermaene ende die kereke van Rotterdam thaere doe tot wechneminge der schandalen.

56.

HENRICUS BULCKIUS. — HENRICUS BULCKIUS is dickwils door brieven wt laste des synodi van de classen van Dordrecht ende Rotterdam vermaent volgende haeren last, maer en hadde gheen andtwoerde laten weten noch hem geweerdicht te scryven. Is geresolveert daerom, dat noch eenen vermaenbrief aen hem wt last deses synodi sal gescreven werden ende, indien hy voortaan de vermaninge des synodi sal verachten ende stilleswygen, sullen de classen voorsz., last hebbende op de censure over zyn boecxken in den synodo nationali anno 86 gedaen, tegen hem handelen naer ordre der kereke volgende Godes woordt ende de denominatie ¹⁾ doen te Schoonhoven ende Nieupoort door de dienaren aldaer, midts dat een ander dienaer tselve in TYLMANNI CUPPI plaetse sal moegen doen volgende der resolutie des laetsten particularen synodi in sGravenhage.

57.

ROBERTUS DE RIDDER. — ROBERTUS DE RIDDER heeft versocht aen de vergaderinge getransfereert te moegen worden in eene cleynder kereke in regardt van zyne swackheyt, waerinne hem geraden is, dat hy eerst met zyn classe soude handelen, ende indien hy nyet en kan gevoirdert worden, hebben die andere classes zyne sake voor gerecommandeert aengenomen. Maer alsoo men verstondt, dat hy eygentlycken op de Vrydagen in den Vasten predickte, oock lyckpredicken onderhield, is hem zulcx affgevraeght ende hy heeft den synodo hiervan rekenschap gegeven ende verclaert, dattet dit jaer alleene geschiet was om redenen van hope van een beter. Daerby het de synode gelaten heeft, hem vermaenende dat hy alzulke zaeken, die buyten ordre der gemeynen kercken gedaen worden, sooveel in hem is, soude naelaten ende affbreken, waervan mede hem de synode belast ende acte gegeven heeft. Ende indien hy voordere raedt ende hulpe van doene heeft, dat hy hem adresseren zal moegen aen de gedeputeerde des synodi.

58.

Batementspelen tot Leyden. — Daer was int particulier questie in der kercke tot Leyden overt stuck van de rethorizynspelen, ende zyn seekere

¹⁾ »denominatie” de andere codd. hebben »denunciatie”

vier broederen van de principale van der camere ontboden. Ende gecompareert zynde is hem te kennen gegeven, dat de synode nyet en konde verstaen, dat de rhetorezyn ofte batementspelen, gelyck die nu ten tyde gebruyckt worden, metten woerde Godts mochten bestaen ende overeencomen, nochte dat die in Godes woordt gegrondet waeren, dat die oock in de Israelitische ofte Apostelysche kercke noyt gebruyckt waeren, item dat alsulcke spelen vuyte affgoderye der heydenen, by denwelcken oock de persoonen, die sulcx deden, verachtelycken gehouden wierden, gesproten waren. Ende vermaende de synode de voorsz. broederen, dat zy daeromme haer wilden verstaen onaengesien het octroy, hun by myne Eers. heeren van Leyden gegeven, overmidts dattet geen bevel en was van constrictie, alsulcke batementen ofte rhetorizynspelen te laten varen ende den goeden raedt ende vermaninge haerer dienaeren acquiesceren. Waerop zy haer verclaerden, dat in den eersten aen vanck deeser speelen de dienaeren van deser zake wel geweten ende nyet beleth en hadden, waerop de dienaeren zeyden, alsoot ter begeerte van haere Eers. gheschiedt was, dat zy noch goet noch quaet daertoe gezeyt hadden. Ende als hem de plaetse Deut. 22, van dat een man gheen vrouwenhabyt en zal dragen, wiert voergehouden, meynden zy, dat deselve plaetse anders mochte verstaen worden ende gaven vooren, waertoe dat dan de conste van de Duytsche rhetorizie diende, indien men nyet spelen en mochte, beclagende haer oock van eenige propoosten, die in de predicatien souden voorgevallen zyn, haer tucherende, waervan de dienaren verclaerden, dat die zoo breet nyet gezeydt noch verstaen en waeren by hem, als zy wel daarvan naerzeyden, ende dat zy als dienaeren niet anders dan haer offitie gedaen en hadden etc. Soo ist dat de synode den voorsz. broederen eenen onderscheyt heeft aangewesen tusschen de conste selfs ende tusschen de rhetorizyn ofte batementspeelen, ende dat zy haer in de conste wel mochten oeffenen maer niet Godes woordt alsoo speelen. Heeft oock de synode haer vermaent tot vrede ende goede eenicheyt met haeren dienaeren, ende want Godts woerd door sulcke spelen misbruyckt wordt, dattet oock haeren beroep nyet en was totten volcke Godts woerd te spreken, jae datter gheen stichtinge maer ergernisse wt was rysende. Soo heeft haer de synode vermaent haer tegen tgevoelen der gemeynen kercken niet op te stellen maer haer christelyck in dese sake te dragen ende tghevoelen des synodi (alsoock der professoren theologie, waervan den synodo gebleken is) nae te comen, bedenckende alsoo zy vuyt haeren lande om Godts woordts wille vuytgeweken waren, veele arme huysgeenooten des geloofs ende landtslieden soo by haer als noch in Vlaenderen hadden, dattet nyet wel en soude staen, dat zy Godts woordt nu alsoo lichtveerdich ten thoone ende met vreemde personaigien te maken mis-

bruycken souden, ofte ydele oncosten aanwenden, ende dat zy soowel als andere sonder daeromme gecauseert te zyne de rhetorisynspelen wel conden naerlaten als beter onderricht zynde. Waarmede zy van de vergaderinge verlaten zyn, ende gaven tot andtwoerde, dat zy de laetste in deese speelen naer te laten nyet zyn en zouden, waertoe hen oock d'exempelen van Dort, Delft, Rotterdam ende elders meer, daer deese batementen gecasseert waeren, zyn aangewesen.

59.

Predicanten tot Leyden. — Alsoo oock voorder in den gravaminibus was voorgheslagen, dat de kercke tot Leyden met noch meer predican-ten oorbaerlyck was voersien te worden tot dienste der gemeynthe ende der studenten in theologia om goede exemplaren te hebben, die se souden mogen neffens die tegenwoordige dienaeren navolgen, soo heeft de synode begeert aen de kercke voorsz. beyde in regardt der gemeynthen als oock der studenten voorsz. te aerbeyden om noch eenige meer bequaeme dienaren tot haer te moegen beroepen ende gecrygen om de gemeynthe te bequaemer te bedienen ende de jonge studenten aen te voeren. Ende zyn versocht MATHEUS PLATEVOET, dienaer des woordts Godts, ¹⁾ ende D. D. BEYMA dese begeerte des synodi der kercken aen te geven, ten eynde deselve by myne Eers. heeren van Leyden de beste middellen ende wegghen hieriane mach gebruycken, sonder dat de synode verstaet dit tot yemants prejuditie te dienen.

60.

EVERHARDUS BOMELIUS. — EVERHARDUS BOMELIUS, dienaer tot Voorschooten, is by den synodo verschenen, te kennen gevende ende clagende van dat de classe van der Goude (wt dewelcke hy, verlaten zynde by de magistraet der stadt Goude van den dienste der kercke aldaer, gecommen was) hem geen attestatie en hadden willen geven. Waerop die gedeputeerde des classis voorsz. gehoort zyn ende verclaerden deselve, indien dat EVERHARDUS selfs by den classe hadde gecommen, dat zy die quere-ten, die se tegens hem hadden, wel souden affgedaen hebben ende hem attestatie naer behoiren gegeven. Ende zyn daerom gedeputeert zekere dienaren gecommiteerde der classen dese sake te beslichten, twelcke dan geschiedt is. Ende hebben deselve gedeputeerde hiervan aen den synodum rapport gedaen ende is goetgevonden by den synode, dat om deser oorsake willen onderlinge in den classe gheen swaricheyt onder den dienaeren voorder gemaect en werde.

¹⁾ »dienaer — Godts" ontbr. in L en N.

CASPAR COOLHAZE. — In der sake CASPARI COOLHASI is gehandelt alsoo, dat aen den synodum particularem rapport gedaen is, hoe dat de kercke van Amsterdam ten versoecke des classis van Leyden vuyt laste des synodi door PETRUM PLANTIUM, haeren dienaer, ende eenen ouderlinck hadden vriendelycken doen aenspreken ende vermanen van zyn opt nyeuwe tzedert den laetstleden synode generael anno 86 in sGravenhage wtgegeven boecxken neffens zeeker gedruckte schilderye, maer dat CASPAR COOLHAZE voorsz niet en begeerde met die voorsz dienaer ende ouderlinck te spreken, sick excuseerende met zynen ouderdom, maer presenteerde wel schriftelyck te handelen ende vraeghde haer, oft zy hem oock hielden voor eenen broeder haerder kercken, waerop by haer hem geandtwerdt wiert: jae, dat zy hem hielden voor een lidtmaet der wterlycke sienelycke kercke, ter tyt dat hy anders om redenen wederom soude moegen verclaert werden. Ende vraegden de voornoemde dienaer ende ouderlinck wederom, oft hy oock de Gereformeerde sienlycke kercke hielt voor de rechte kercke, ende andtwoerde rondtvuyt: neen; jae dat hy van meyninge was, sonder dattet hem beroude, noch meer vuyt te laten gaene. Welck rapport de synode verstaen hebbende heeft geresolveert, dat vuyt deese vergaderinge aen de kercke tAmsterdam sal gescreven ende haer dese zake gerecommandeert worden, dewyle dat COOLHAZE voorsz. aldaer zyne residentie is houdende, om met kerkelycke vermaninge ende procedure des noodich zynde by hem aen te houden tot beterschap oft te doen nae behooren.

JACOBUS BLOEMSTEEN. — JACOBUS BLOEMSTEEN is by den synodo verscheenen ende heeft te kennen gegeven ende verzocht, dat hy metter kercken mochte gereconcilieert worden ende bekende zyn schult, selfs gewillich biddende de vergaderinge hem om des Heeren wille zyn feylen ende mishandelingen te willen vergeven. Ende zyn den synodo voirgedragen ende in ghedachtenis erhaelt de acta des provintialen synodi tot Haerlem anno 82 ende tot Delft anno 87 ende ter Goude anno 89, gedaen in de zaecke BLOEMESTEENS voorsz. Is oock verhaelt, hoe dat hy nae de destitutie van zynen dienste evenwel onder de chryslieden hem vervoirdert hadde te predicken. Het zyn oock de gedeputeerde des classis van Gorichum gevraeght naer zyne gelegentheyt ende is bevonden volgende haere getuyghenisse ende het scryven JOANNIS LEONIS, dienaer der kercken tot Bommel, dat JACOBUS voorsz. hem selfs voir sommige jaeren des diensts ontslaghen ende stille gedragen hadde in zuleker wyse dat zy niet dan

deucht ¹⁾ ende wat goet is van hem in leere ende wandel en wisten te betuygen. Soo ist dat de synode JACOBUM BLOEMSTEEN ernstelyck vermaent ende hy zyn schult voor den synode bekendt ende beleden heeft. Ende want hy selfs van den dienste gedesisteert ende hem nu eenen goeden tyt wel gedragen hadde, dat oock zyn delict niet absoluyt ende bovendien menich jaer geleden was, soo heeft de synode, insiende zyne penitentie ende met barmherticheyt over hem beweecht zynde, hem voor gereconcilieert opgenomen, ende belast de classe van Gorichum met hem in conferentie van der leere te commen tot verzeekertheyt der zuyverheyt ende gegrontheyt in dezelve, ende dat se sal inspectie ende achte nemen op zynen wandel, oft dyen oock alsoo zy ende hy hem ghebetert hebbe, ende voirder te doene naer discretie tot stichtinge, achtende deese synode raetsaemste te zyn, dat hy elders, daer hy minder bekendt is, gepromoveert werde, indien datter beroepinghe op hem soude moegen comen, belastende voorder JACOBUM selfs hem alsoo te dragen, dat gheen clachten over hem en komen, maer dat door syne beterschap tvoergaende gebetert ende andere een goet exempel aen hem mochten nemen, tweleck hy van herten ende met hanttastinge beloofft heeft.

63.

[JOOST SNOECKAERTSOON] ²⁾. — JOOST SNOECKAERTSZEN, predicant tot Rhynseterwoude, is by den synodo verscheenen, beschreven zynde ³⁾. Ende alsoo men verstaen hadde, dat hy een oudt man was, met beroertheyt gevisiteert van den Heere, soodat men hem nyet wel en conde verstaen, dat oock zyne huysvrouwe niet zooseer wel en wiste huys te houden, ende hy nochtans met veel kinderen beladen was in zyne familie, soo is goetgevonden om den tegensprekers voertaen alle oorsake van bespottinge te benemen, dat voor hem die gedeputeerde des synodi met eenen wten classe, daeronder hy resorteert, sullen aenhouden voor hem aen haere Eedelen om, ist moegelyck, om zyns grooten lasts wille de volle alimentatie te moegen genieten, dat hy oock, die vercreghen hebbende, hem tot Leyden begeven sal moegen om noch eenige kinderen te leeren, ende ten eynde dat zyne kinderen oock mochten aldaer leeren wercken om haer te gheneeren, ende dat alsdan de kereke met eenen anderen goeden ¹⁾ dienaer versorcht worde, waervan de heeren commissarii beloefden de goede handt te willen houden in aenmerckinge des ouderdoms ende swackheys JOOST SNOECKAERTS voorsz. Van alle tweleke hem by den synodo is voorgehouden ende hy tselve heeft aengenomen nae te comen, biddende dat men doch tbeste by hem wilde doen, alsoo hy noch veel ende cleyne kinderen hadde, die niets gewinnen en konden.

¹⁾ »deucht" M heeft »deuchd en eere". ²⁾ Dit marg. overgenomen uit H. ³⁾ »beschreven zynde" ontr. in L. ⁴⁾ »goeden" ontr. in L.

[FLORENTIUS ENGELBERTI] ¹⁾. — FLORENTIUM ENGELBERTI aengaende ende volgens de kercke te Nyeuwerveen heeft men verstaen, dat FLORENTIUS, crygespredickant wat tyts geweest zynde, gestorven was, dat oock de classe der kercken van Nyuwerveen voersien hadde, daerom de synode tzelve oock daerby heeft laten blyven.

HUGO DIERCXZEN. — HUGO DIERCKSZEN, predickant was tot Bleeswyck, is met JAN JANSZEN, dienaer tot Benthusen, voor den synodo verscheenen, versoekkende dat hy elders wederom totten dienste der kercke mochte gerecommandeert worden. Ende is verhaelt van den dienaren des classis van Rotterdam, hoedanich de gelegentheynt HUGONIS voorsz ghestelt was Men heeft oock verstaen van hem, dat haere Eedelen hem hadden toegeleyt tsjaers hondert guldens. Daeromme soo heeft hem de synode vermaent, dattet best soude zyn, (dewyle hy een geheel oudt man is) zoo hy hem in stillicheynt tot Benthusen, daer hy was woonende, te onthouden ende te draghen, ende indien hy soude ghebreck lyden, hem aen de gedeputeerde des synodi adresseeren om een weynich meer alimentatie te moegen vercrygen. Ende indien datter een beroep op hem quaeme, is hem ter andtwoerde weder ²⁾ tot zynder vertroostinge gegeven, aengesien men niemandt der kercke en conde opdringen, dat de synode zyn zake geerne wilde gerecommandeert houden.

Weduwe NICOLAI SOPINGII. — Daer is oock eenen brief gesonden van der kercke van Breda aen de vergaderinge des synodi, intercedeerende voor de weduwe NICOLAI SOPINGII, dienaer was tot Wtrecht ende in den dienste der kercke tot Breda gestorven, ten eynde dat de synode wilde voer haer supplieeren aen den heeren Staten, alsoo zy een becommerde weduwe is, met veel kinderkens naer den doot haers mans beladen, dat se wat subsidie als andere weduwen mochte vercrygen. Ende is den gedeputeerden des synodi deese sake als voor gerecommandeert hyermede belast theste by haere Eedelen voor de arme weduwe te doen etc.

GERHARDUS SWETENIUS. — Alsoo oock achtervolgende de acta des laetstleden particularen synodi D. GERHARDUS SWETENIUS, dienaer der kercke tot Vyaenen, in voorleden jaeren niet wel van zynen stipendio voldaan

¹⁾ Dit marg. overgenomen uit H. ²⁾ »weder'' H en M hebben »voorder''.

was, wt oorsaecke dat de possessie der heerlyckheydt van Vyaenen onzeker eenen tytlanck gestaen hadde ende weynich ordre in der kercken ende schoelen daerdoor was onderhouden worden, maer dat nu door des Heeren genade by zyne G den heere VAN BREDERODE beter ordre begonst was gestelt te worden, twelek de vergaderinge der dienaeren als eene pryselycke zaecke geerne hoorde, soo heeft deese synodi goetgeacht aen den heere VAN BREDERODE te scrijven ende zyne G. te bidden, dattet zyne G. wille ghelieven in tselve goede voernemen te continueeren, oock GERHARDO SWETENIO, zynder G. dienaar in der kercken aldaer, alle faveur ende hulpe bewysen ende zyne autoriteyt interponeeren, dat hy tot betalinge van den restanten zyns stipendii mochte eenmael komen, dat oock zynder G. ghelieven wilde op den kercken ende schoelen als een voesterheere ende voerstaender derselven goede achtinge genomen ende ordre in deselve gestelt te worden te vervoirderen.

68.

Zeekeren manspersoon te vorderen. — In de sake van een manspersoon te voirderen (alsoo hy van goeden huysen is ende voermaels by den kercken ende dienaeren hem getrouwelyck gedragen ende gequeten heeft) om tot Hoesden ondert garnisoen van den gouverneur aldaer geaccommodeert ende gealimenteert te worden volgende d'ordonnantie, by den Raedt van Staten hem op monsieur FAMARS zaliger verleent, is opgeleydt den gedeputeerden des synodi met D. JOANNE WTENBONGART aenhouden by haere Eedelen mynheeren Staten Generael deeser Geunieerde provincien, dat deselve ordonnantie op den tegenwoirdigen gouverneur mochte ghestelt worden. Ende sullen voorder midlertyt sommige kercken tbeste doen, gelyck die gedeputeerde dienaeren in deser vergaderinge des synodi denselven kercken deese sake by den heuren te recommandeeren aengenomen ende beloeft hebben, ende haer aen de kercke van Dordrecht adresseeren.

69.

HIERONIMUS HORTENSIVS. — Hieronimus Hortentium aengaende hebben de gedeputeerde des synodi alsoock de dienaren des classis van den Haghe verclaert, dat volgende de acta, in den laetstleden particularen synodo in sGravenhage gepasseert ende by Hieronimus onderteekent, by den classe toesichte over hem genomen was, ende dat hy hem alzoo hadde gedragen, dat zy niet dan goet van hem en wisten te attestereen, alsmede dat hy hem vredsaelmelycken in de byeencompsten haers classis (tot dewelcke hy gecompereert was) gedragen hadde, oock dat by hem

1) »begonst — worden” L heeft »gestelt was”.

diversche dingen in der kercke te Wassenaer zyne bedieninge aengaende gebetert waeren. Ende was wel tevreden, jae begeerde ende badt aen den synodum, oft moegelyck was, dat hy soude moegen getransfereert worden, of (alzooy hy niet en sach middel om tot Wassenaer, daer hy woonachtich was, een kercke te bouwen, waertoe hy geerne zyn beste wilde doen) dat hem sulcx tot gheen prejuditie in toecommenden tyt mochte geimputeert worden. Verclaerden oock die gedeputeerde voorsz., dat hy den Cathecismum predickte, maer aengaende op andere plaetsen hemselven totten avontmael des Heeren te begheven, dat hy daerinne verhindert was ende niettemin daertoe wel begeerde hem te begheven ter eerster gelegenthey, die hy soude moegen hebben. Is daeromme geresolveert, dat aen hem vuyten synodo sal gescreven worden, dat die vergaderinge tvoorsz getuygenisse seer geerne van hem verstaen heeft ende daerom oordeelt ende verclaert, dat JERONIMUS vooralnoch tot Wassenaer zal blyven tot op den naesten synodum, midts dat de synode begheert, dat hy voort alle neersticheyt doe om tghene, dat aldaer in der kercke noch ghebreckelyck is, verbeteret mach werden, waertoe de classe belast is hem alle hulpe ende adres te bewysen, dat hy oock hem metten eersten, ter plaetse hy sal vermoegen, ten avontmael des Heeren begheve ende als een goet dienaer Christi voortaan in leere ende leven zyne toehoorders (ghelyck hy begonnen heeft nae tgetuygenisse voorsz.) een goet exempel geve ende christelycken draghe. Ende is de synode bereyt oversulcx hem alle faveur ende goenste te bewysen

70.

MATTHYS PETERSZEN. — MATTHYS PETERSZEN aengaende, alsoo hy tot Cudelsterent gestaen heeft in den dienste der kercke ende, vandaer verrocken zynde, gheen betalinge zyns resterende stipendii en konde vercrygen, gelyck oock by occasie van dien vermaent wert van ANDREA STENGERUM ende PETRO BERCK, dienaeren geweest tot Broecken ¹⁾ ende op de Vaert respectivelyck, dat deselve oock nyet betaelt en waeren, is raedtsaem geacht by den synodo, dat de gedeputeerde des synodi hyervan aen haere Eedelen sullen remonstreren om voerschrift van intercessie aen mynheeren Staten van Wtrecht, oft daert behooren zal, te moegen hebben, ende in gevalle dat sulckes niet opereren soude, dat dan den voorsz. dienaer ofte dienaeren by haere Eedelen geconsenteert mochte worden haere actie te intenteren ²⁾ by provisie op de goeden, dewelcke in Hollandt zyn liggende, alsoo zy merckelycken schaede voor haere kinderen ende familie daerby zyn lydende.

¹⁾ »Broecken” H en M hebben »Brueckelen”, L en N »Broekel”. ²⁾ »intenteren”. de andere codd. hebben »institueren”.

FRANCO WILLEMSZEN. — Volgende de acte des laetstleden particularen synodi is verhaelt ende verelaert van FRANCO WILLEMSZEN, dienaar tot Homade, dat hy was naergecommen, hoewel nyet ten prefixen tyde, de resolutie des synodi voorsz. ende wert geattesteert van hem, dat hy stont in eene kleyne plaetse, dat hy was vroem van wandel ende redelycken wel ervaeren in de verclaeringe der Soendaechsche evangelyen, die hy tot Homade gewoonelyck predickte. Ende selffs gehooft zynde heeft hy bekendt wel waer te zyne, dat hy voerleden jaere in den synodo, alsoo hem onversiens de conferentie opgeleydt was, door verbaestheydt nyet en hadde connen andtwoorden, alst wel behoorde, maer verhoefte niet vuyt jectantie (alsoo hy zeyde) maer door des Heeren genade, dat hyt tegenwoordelyck verbeteren soude om wettelyck in den dienste (in denwelcken hy by wete ende ter presentie des classis door SARAVIAM ende BALCKIUM ¹⁾, twelck oock de dienaeren des classis van Leyden ²⁾ attesteerden, was ingestelt) getollereert te worden. Soo ist dat de synode FRANCONEM voorsz. vermaent heeft, dat hy ten bestemden tyde hadde behooren van dienste stille te staene (twelck hy excuseerde, overmidts datter gheen dienaar geweest en hadde ende nu eenen anderen, van welcken (alsoo hy zeyde) dattet geruchte ghinck, tbeste getuygenis nyet en was, ten derden maele gepredickt hadde) ende want hy wel bereydt was in conferentie ende forme van examinatie hem te begheven, dat hy onderzocht soude worden in de voornaemste stucken der christelycke religie tot zyns ende der kercken verzeekertheyt, waertoe belastet zyn wt den naeme des synodi D. D. BASTINGIUS met de gedeputeerde dienaeren vuyt den classe van Leyden. Ende indyen hy bequaem sal bevonden worden, dat hy sal moegen blyven in der kereke tot Homade met goeden wille des Edelen heere VAN POELGEEST etc., midts dat hy hem naer kerckelycke ordre als andere dienaeren reguleere ende hem ter gewoonelycker tyt in den classe van Leyden by provisie sal laten vinden, ende voor een dienaar desselven classis gehouden worden Maer want FRANCO voorsz., alst gebleken is, was cranck geworden, is den classi van Leyden belast ten overstaen van eenige van de gedeputeerde des synodi dese zaecke te effectueeren.

GALENUS WASSENHOVE. — GALENUS WASSENHOVEN was gerecommandeert der kercke in sGravenhage, by dewelcke hy tot neersticheyt vermaent ende int proponeeren hem geoeffent hadde, ende alsoo hy voor den

¹⁾ »Balckium” H en M hebben »Bulckium”. ²⁾ »van Leyden” ontbr. in M.

synodo wel begheerde eene propositie te doene ende dat hy mede bereyt was hem tonderworpen het examen naer behooren, is hem sulcx ingewilliget. Ende heeft eene corte vermaninge wt Matt. 24 : 45 gedaen, dewelcke alsoock zyn vuytsprake ende maniere den synodo wel bevallen zyn. Ende is opgeleydt D. D. BASTINGIO ende den gedeputeerden der classen van Leyden ende sGravenhage hem te examineeren ende, alsoo hy een goet getuygenis hadde, oock in den grondt der religie bequaem gevonden zynde, toegelaten te worden; twelek alles alsoo naer voorgaende examinatie, den voorsz. WASSENHOVEN bequaem bevonden zynde, gedaen ende hem attestatie gegeven is.

73.

JOANNES STEENBERGIUS. — In de sake JOANNIS STEENBERGH tot Swartewael is gehandelt alsoo hyernaer volcht, naemelyck hoe dat hy aen den heeren Staten versocht hadde tghene in den laetstleden synodo geresolveert was, dienende, (alsoo hy meynde) tot zyne beswaernisse, affgedaen te worden, gelyck dan haere Eedelen hem voor appostille hadden gegeven noch te blyven tot Swartewael, totdat anders daerin soude versien worden. Doch hadden midlertyt mynheeren Staten begheert aen JOANNEM WTENROGAERT tot Swartewael om deser saecke wil te reysen ende die te beslichten volgende den last des synodi hem gegeven, zoot doenelyck waere, gelyck dan JOANNES VOORSZ. met REYNERO DONTLOCK aldaer geweest hadden ende bevonden, dat die van der gemeynthe gepsuadeert waeren (doch ten onrechte), alsoft men STEENBERGIUM verstooten wilde, waervan hen beter onderricht van de gedeputeerde voornoempt gedaen was ende hadden eyndelyck aen haere Eedelen van de gelegentheit der gantsche sake rapport gedaen ende tot dien eynde seker schriftelyck bescheyt overgelevert, twelck by haere Eedelen gevisiteert zynde aen desen synodum gerenvoyeert is om in deese sake te doen sulcx, als alderstichtelykste soude bevonden worden. Daerover de synode goetgevonden heeft, dat de gedeputeerde des synodi voor hem sullen aenhouden eerst ende alvooren te moegen hebben een eerlyck onderhout, alsoo hy een oudt man is ende lange in deese landen der kercken gedient heeft, ende dat hy daernaer by autoriteyt van haere Eedelen vandaer genomen mochte worden ende dat hy hem tot Delft oft in sGravenhage begheve, aldaer somwylen, als hy vermach, met voorweten der kercken te predicken ende eerlyck als een oudt dienaer hem te draghen.

74.

Zoeterwoude. — Van wegghen den bailliu ende gerechten tot Soeterwoude is door PETRUM HACKIUM den synodo te kennen gegeven van seekere swaricheyt tot Soeterwoude tusschen den gerichtten ende der kercken al-

daer overt beroep van eenen dienaar des woordts Godts, alsoo dat de classe derwaerts gesonden hadde eenige dienaeren, dewelcke zy souden hooren ende vuyten welcken, was het moegelyck, dat zy eenen souden moegen beroepen, waerover different ende misverstant geresen was, overmidts die van de gherichten eenen dienaar ISBRANDUM REYERSZEN, dienaar tot Buscop, ende die van der kercke eenen anderen DAVID JACOBSZEN, dienaar tot Sassen, beroepen hadden Ende meynden de gerichten van Soeterwoude volgende de communicatie, die sy met PETRO HARCKIO, dienaar tot Leyden, gehadt hadden, dat haere beroeping behoorde voortganck te hebben, waertoe die van der kercke hem nyet wel en conden verstaen. Niettemin presenteerden zy ende gaven den synodo over te doen in dese zaecke, alsoo dezelve goet zoude vinden, dienende tot stichtinge ende vrede der kercken ende des landts, ende hadden d'een teghen den anderen verscheyden querelen Waeromme dat de synode met veele redenen ghesocht heeft haer met malcanderen te vereenigen ende tot beroeping van eenen neutralen dienaar te komen, maer en conde tzelve nyet te weege gebracht werden Ende heeft de synode den gerichten van Soeterwoude voergehouden den inhoudt der kerkelycke ordeninge, dewelcke in deesen deele gemeynelyck by den kercken ende overheden gebruyckt wordt. Ende is de sake eyndelyck hyertoe gebracht, dat de synode geoordeelt heeft, dat de gerichten ende kercke tot Soeterwoude gelyckelyck zouden comen om eenen nyeuwen beroep te doene op ISBRANDUM REIJERSZEN, ten eynde zy hem volgende d'ordre der kercke tot eenen dienaar wettelyck zouden moegen hebben, ende indyen zy hem nyet en conden georygen, dat sy sullen gelyckelyck procedeeren naer kerkelycke ordre alsvooren tot het beroep van eenen anderen met goeden raedt des classis, totdat zy eenen goeden dienaar sullen moegen hebben, oock deese ordre voortaan in toecomenden tyt volgen ende gebruyken. Sal oock de diakenye gelyck in de andere kercken int gemeyn wederom gerestitueert worden, midts dat de diakenen rekening doen ten overstaen van den gerichten ofte gecommiteerde derselven Sullen oock alle querelen, die d'een tegen den anderen over dese sake waren geresen, hyermede cesseeren ende in liefde ten besten genomen worden. †Welck beyden partyen voergehouden zynde, zyn zy daermede tevreden geweest ende hebben hierop haer woerd den synodo ende malcanderen handttastinge tot een teeken van vereeniging gedaen ende gegeven etc.

Den bailliu van Rhyndlant aen te spreken ende te versoeken aen de H.H. Staten over de beroeping ende verlatinge der dienaren. — Ter occasie vant voorsz ende dat in meer anderen plaetsen onruste veroorsaect was, doordyen dat de gherichten meynden de beroeping van eenen die-

naer aen haer te staene ende die van de kercken hen hyerover beclagen ende tonvreden houden, is goetgevonden ende zyn gedeputeert D. D. JEREMIAS BASTINGIUS ende JOANNES WTENBOGART mynheere den bailliu van Rhyndlant hyervan aen te spreken ende van der ordre tot noch toe geobserveert onderichten, opdat zoodanige swaricheden mochten verhindert worden. Zyn oock belast die gedeputeerde des synodi op deese zaecke te letten ende by haere Eedelen te versoecken, dat by den officieren hyerinne nyet alleene geen onruste den kercken gemaect en worde, maer dat se oock de goede handt daeraen houden, dat volgende de ordre der kercken, tot noch toe geobserveert, met goeden ruste ende vrede de dienaeren beroepen, aengenomen ende verlaten worden sonder innovatie, ter tyt generalycken hyerinne anders soude moegen voersien worden, volgende tgene eertyts anno 79 den naestlesten Mey geordoneert is worden.

76.

NICLAES RUYT, *dienaer tot Slupick*. — Den substituyt van mynheere den baylliu van Rynlandt is gecompareert by de synodo, aengevende van zekere swaricheyt, dewelcke soude zyn tot Slupick met NICLAES RUYT, predicant aldaer, alsoo dat de gebueren aldaer souden wel begeeren hem getransfereert ende met eenen anderen dienaer voersien te worden ter oorsaecke van eenige propoesten ende woerden, die NICLAES voorsz. dienende tot cleynachtige der kercken ende classen soude gebruyckt hebben, dat oock NICOLAES eenen onbehoorlycken eedt gedaen soude hebben over zeeker questie van houwelyck tusschen den secretarium tot Slupick ende NICLAESSEN voorsz. dochter, ende eyndelyck dat NICLAES voorsz. nyet en hadde gewaerschout den bailliu oft den substituyt voornoemt van de bedevaert ende superstitie, dewelcke tot Slupick ten zeekeren tyde geuseert werdt, alle twelcke de substituyt volgende zynen last (alsoo hy zeyde) bewyselycken soude zyn met genoegsaeme certificationen, over welke zaecken NICLAES RUYT ontboden zynde alsoock de secretarius ende schout tot Slupick by den synodo verscheenen is, metsgaders de substituyt ende eenige andere van den ingesetenen tot Slupick Ende is de sake aengehoort ten wederzyden ende bevonden: ten eersten zooveele eenige propoesten van NICLAES voorsz. eerstmael over sommige jaeren aldaer in den dienst gecomen zynde aengaet, dat die voor all overt jaer waeren affgedaen ende hy daeromme vermaent was, daernaer zooveele den handel was betreffende tusschen den secretarium tot Slupick ende NICOLAESSEN voorsz. dochter in questie van houwelycke, dat dieselve voort Hoff van Hollandt gedecideert was; ende eyndelycken sooveele de superstitionen ende bevaerden belanget, dat NICLAES RUYT voornoemt daervan ten anderen tyden daerover wel versoek gedaen

hadde maer nyet ghevolcht en was, ende dat deese bedevaertgangers meerderdeels van der Goude quaemen ende hy sulcx nyet en conde beletten. Soo ist dat by den synodo den substituyt, schout ende anderen van Slupick alsoock NICOLAO, haeren predicant, te kennen gegeven is ende geresolveert, alzoo geen beschuldigingen van importantien tegen NICLAES RUYT en zyn voortgebracht ende dat de querelen ende onruste door den secretaris aldaer veroorsaect waeren ter causen van weygeringe hem zyn dochter ten houwelyck te gheven, dat daerom NICLAES voorsz. tot Slupick in den dienste der kercken zal blyven, hem behoorlycken in leere ende leeven draegende ende beneerstigende, dat oock het avontmael gehouden ende een forme van kercke aldaer vervoirdert werde, dat oock de secretarius hem soude geruest houden by de sententie, van het Hoff gegeven, sonder voirder moeyte te maken, opdat vrede ende ruste op den dorpe voorsz mochte gehouden worden, tmeer alsoo bevonden is. dat op de leere ende wandel NICOLAI voorsz. nyet en was te segghen. Hebben oock mynheeren commissarien vermaent ende ernstelycken bestraff den secretarium, in tegenwoerdicheyt van den substituyt, NICOLAO voorsz. geene molestatie te doene, hem scherpelijck belastende die sententie van den Hove nae te comen, oft dattet ongestraft niet en soude blyven, ende dat hy daeromme soude toezien, datter geene clachten over hem en komen, vermaenende oock den substituyt toezichte over zulcx te nemen ende alsulcke in haere ongeregeltheit nyet te favorizeeren. Waerby oock den schoutet van Slupick vermaent is aff te schaffen die superstitieuse klippingen met de klock, gelyck int pausdom, ende den schoolmeester met een eerlyck ende behoorlyck onderhoud nae gelegentheyte ende bevindinge der zaecke te voirderen, gelyck se be loeft hebben.

77.

Meester JAN DIERCKENS weduwe. — *CATELYNE*, weduwe van meester *JAN DIERCKENS* zaliger, oudt van in de 70 jaeren, heeft versocht by den synodo adres om voor haer geintercedeert te worden by mynen heeren Staten, alsoo zy een geheele oude doch deuchdelycke arme vrouwe ende weduwe is, ten aenzien haers mans zaliger, predicant in zynen leven, alsoo hy veel aerbeyts doende, diversche boecken van goede autheuren int Nederduytsche overgesettet heeft tot grooten ende goeden dienste der gemeynen kercken. Is geresolveert, dat by de gedeputeerde des synodi deese zaecke aen mynheeren Staten van Hollandt by requeste (dewelcke sal annex gevought worden haere schriftelycke petitie, aen den synode overgegeven) dese heure sake gerecommandeert ende versocht sal worden, biddende haere Eedelen te willen gelieven deser arme weduwe, hebbende by allen eene eerlycke ende goede getuygenisse, in haeren hoogen ouderdom ende

diepe armoede wat faveurs ende gonste te bewysen ende, nae dat haere Eedelen goetvinden, haer te succurreeren om den cleynen resteerenden tijt haers levens nyet verlaten te zyn. Ende sal de requeste by presidé, assessore ende scriba onderteekent worden.

78.

THEODORUS VALCK. — Alzoo THEODORUS VALCK by zyne Excellentie, alsoo hy seyde, totten synodum gesonden was ende de vergaderinge van hem diverssche clachten hadde verstaen van zyne ongeregeltheyt in den crych ende onder den soldaten, onder dewelcke hy als crychsprelicant gedient heeft gehadt, sonder dat den kercken gebleken is van zyne wetelycke admissie totten kerkendienste, ende dat bovendien veel geruchts van hem was van zyne vreemde propoesten ende manieren van spreken ende predicken alsoock van eenen rouwen wandel, soo heeft hem de synode hyervan vermaent ende hyervan genoechsaem wt hem zelven connen speuren. Ende alzoo hy op de vermaninge aen hem gedaen begeerde. dat men voor hem wilde intercedeeren, dat hy zyn schult (die hy begrootede ontrent hondert dalers) tot Delft mochte betalen ende met een eerlyck viaticum mochte voersien worden, soo wilde hy van den dienst desisteren ende vuyten lande vertrecken, begeerende die in hem geergert waeren hem sulcx te willen vergeven. Ende is hem sulcx geconsenteert ende den gedeputeerden des synodi belast vuyten naeme des synodi dit gerecommandeert te houden ende by zyne Excellentie ende den Raedt van Staten metten eersten te vervoirderen volgende zyn eygen begeeren

79.

CASPAR VAN BYGAERDEN. — CASPAR VAN BYGAERDEN heeft aen den synodo gepresenteert zeecker boecxken, twelck hy tvoerleden jaer begonst hadde ende hem daarvan last gegeven was tzelve nae te laten. Soo ist dat de synode eenige dienaeren belast heeft tzelve boecxken te doorsiene, twelck gedaen is ende hebben aen den synodo rapport gedaen. Soo ist dat de synode, alnoch persisterende by de resolutie vant voerleden jaer, achtet dat CASPAR VAN BYGAERDEN hem daarmede hadde behooren geruest te houden ende in plaetse van boecken te sryven zyn studium ende predication waer te nemen, ende heeft daeromme de synode belast de classe van Delft opsicht op hem te nemen ende hem te vermaenen nae te comen, tghene hem opgeleydt is, ende zynen boeck by hem te behouden sonder denselven in den druck vuyt te geven ende dat hy midlertyt hem executeere om gevoldert te worden, gelyck voerleden jaere geresolveert ende met hem alreede begonnen is.

Eenen armen student. — Eenen zeekeren armen student is den synodo gerecommandeert, hebbende een goet ingenium, ende is raedtsaem geacht hem te recommanderen om in den collegio by D. BREDIO, ist moegelyck, famelus te zyn, oft tselve niet connende geimpetreert worden, soo syn de kercken ghebeden hem nae gelegentheynt met een weynich subsidie te succurreeren ende tselve aen TYLMANNUM CUPUM te bestellen. Ende sullen de classes in den haeren deese sake vermaenen ende gerecommandeert houden.

Attestatie der dienaeren — Daer is questie gemoveert, oft wel particuliere dienaeren eenen anderen dienaer, wt haeren classe vertreckende, sonder weten des classis voor haer particulier mochten attestatie geven ende dat sulcke attestatie by andere classen mochte valideren. Is geandwoordt, dat geene alsulcke attestatien sonder voorweten des classis behooren gegeven te worden ten was dan ter noot, ende dat alsdan tselve geschiede by provisie tot op den naesten classsem (welcke restrictie voortaan, by pene van insuffisant gekendt te worden, in alsulcken attestatien sal geinserreert worden) om geaprobeert ofte met redenen geygert te werden.

GELIUS, dienaer tot Bresekom ¹⁾. — Het is oock in den synodo vermaent worden van eenen GELLIO SCOTANO, dienaer tot Breskem ondert classis van Gorichum ende Bommel int graefschap van Buyren, hoe dat hy door aermoede ende quade betalinge zyns stipendii ende zeeker onderhoudts van syn plaetse ende kercke ter noot soude moeten vertrecken, daer nochtans kerekelycke goeden terselver plaetse genoech zyn, maer deselve door de canonincken van Wtrecht (collateurs zynde der pastorye aldaer, zoo zy voorwenden) ontfangen ende genoten werden, sonder dat se eenigen dienst daervoor doen. Is daerom goetgevonden, dat de classe voorsz. den dienaeren tot Delft de gelegentheynt der zake in forme van remonstrantie aen haere G. van Buyren in handen sal stellen om deselve aen haere G., het vrouwen ²⁾ van BUYREN, over te gheven vuyten naeme des synodi ende aen te houden, dat hyerinne versien worde.

PETRUS HAECKIUS. — Het is oock PETRUS HACKIUS gecompareert by den

¹⁾ »Bresekom" H en N hebben »Boesekom", M en L »Beusecom". ²⁾ »vrouken" ontbr. in L en N.

synode, hem beclagende van zekere saken, als dat in den voorleden synodis eenige saken verhandelt waeren sonder zynen weten, die hy meynde tot zynen naedeel te dienen, ende besoender van seker acte, die by de kercke van Leyden soude gedaen zyn, dewelcke hy meynde by den synodo tot Delft anno 87 geapprobeert te zyne, ende voirder onder andere propoesten, dat in den laetsten particularen synodo te Dordrecht van kerckenordeningen in den actis gementioneert was, dewelcke hy niet en conde toestaen nochte voor goet kennen etc. ende versocht hyerop tadvys des synodi. Soo ist dat hem tot andtwerde gegeven, dat de dienaeren, geweest zynde in den synodo voorsz. tot Delft, van alsulcke beschuldigingen, als hy wt seker acte der kercke tot Leyden wilde te kennen geven, niets bekendt en was, ende aengaende den synodo tot Dordrecht, dat deselve hem simpelyck affgevraecht hadde sonder van de zaecke te weten, oft hy met zyn kercke ende classe versoent was, ende dat de synode naer vuytwysen der acte met zyne antwoerde wel tevreden geweest hadde. Ende voirder aengaende der kerckenordeninge is hem te kennen gegeven, dat in voorleden jaeren by haere Eedelen door de heeren commissarien, totten synodus gesonden, altydt den synodo belast was tegen den staet ende gemeyne ordeninge der kercken nyet te doene, dat oock de kerckenordeninge al van te vooren voort jaer 1586 al tot Dordrecht ende Middelborch by den kerckendienaeren geraempt ende in den Hage ten jaere voorsz. geresumeert ende by den dienaeren in den Geunieerden provintien onderscreven was, gelyck oock hyervooren mijnheeren commissarien hem verclaert hadden de kerckenordeninge behoirden onderhouden te worden, totdat generalyck daerinne anders soude gestatueert zyn. Ende alsoo alreede mynheeren commissarii vertrocken waeren ende de synode opt scheyden was, soo en konde in deese zaecke nyet²⁾ voir deesen gedaen worden, maer heeft de vergaderinge aen hem begheert ende vermaent de ordre der kercke te volgen, sooveele in hem was etc.

84.

Classe synodale. — De wtschryvinge des naesten synodi is belast den classe van sGravenhage ende sal dezelve verwoirderen den synodum wederom goetstyts toecommenden jaere beschreven te worden.

85.

Vermaninge voor ende naer den synode. — De classe van den Hage sal naestcommenden tyt door eenen dienaer een vermaeninge voor ende eenen dienaer wt de classe van Rotterdam int eynde naer tot een besluyt des synodi doen, hyermede dienende de gantsche actie desselven.

1) »nyet' de andere codd hebben »niet vorder'.

Bedanckinge aen mynheeren van Leyden. — De synode heeft door presidem, assessorem ende scribam mynheeren van Leyden hoochlycken laten bedancken van de goede vrintschap, die haere Eersaemen den synodo bewesen hadden, biddende haere Eersaemen de goede handt aen de kercken ende collegio te willen houden, waertoe haere Eersaemen verclaerden sick gantschelyck daertoe geneycht te zyn ende dat de synode de goetgoensticheyt van haere Eersaemen wilde in dancke nemen ende beneerstigen, mede sooveele in haer zy, dat de universiteyt met noch eenen goeden professorem theologie mochte voersien worden, twelck de synode gerne verstaen heeft.

Censura. — *Censura morum* is gehouden ende over deselve niet voorgevallen, weerdich zynde aengeteekent te worden.

Vermaninge in den synodo gedaen. — Tot een beslyt der gantscher actie heeft D. WERNERUS HELMICHUS een corte vermaninge in den synodo gedaen wt 1 Petri 5, verhandelende vant offitie der dienaeren ende herderen ende van de maniere der bedieninge derselven, ende heeft de synode hem hyervan bedanct.

Aldus ghedaen ende geeyndiget den 1^{en} Decembris 1592 in de vergaderinge des particularen synodi van Suythollandt.

[Ende was onderteeckent

WERNERUS HELMICHUS, synodi praeses,
JEREMIAS BASTINGIUS, assessor,
CASPAR SWERINCKHUSIUS, scriba.]¹⁾

Particulare memorien ²⁾).

D. JOANNES WTENBOGARDT ende FRANCISCUS LANSBERGIUS sullen HERMANNUM HERBERTS int confereren affvragen, wat syn meyninge sy van de 124^e vrage etc. des Catechismi, by hem geallegeert int point van de volcommen gehoorsaemheydt, te weten off hy meyndt, dat deselve bede volcommelyck ende als se luydt in dit leven volbracht werdt.

Dewyle dat hy ook geschreven heeft, dat hy noch eenige dingen heeft tot de reformatie der religie dienende, wat dat voor dingen syn, ende dat hy die verclare. Siedt in den sendtbrieff aen de gedeputeerde.

¹⁾ Het tusschen [] geplaatste is overgenomen uit M en ontbr. in de andere codd.

²⁾ Deze »particulare memorien» komen alleen voor in H en M. Zij zijn hier afgedrukt naar H.

Item als hy van den Catechismo schryft, dat hy desselvens ghebruyck voor nut ende profytich houdt, als het recht gheschiet, wat hy verstaedt met de woorden: als het recht gheschiedt.

Item dat se hem voorhouden, dat hy voortaan den Catechismus des Sondaechs ordinarie leere.

Het sullen oock die voorsz. twee dienaren niet veranderen in de substantie ende meyninge des synodi int concept van de bekentenissen ende schuldtbekenninge HERMANNI, by den synode goetgevonden, maer haer adresseren aen de gedeputeerde des synodi ordinarie, ende in de saecke HERMANNI geordineert¹⁾, ende alsoo volgens, als geresolveert is etc.

Sullen oock den gedeputeerden in de saecke HERMANNI voorsz. laten weten, wanneer sy rappoort sullen doen aen de heeren Staten om haer in den Haghe te laten vinden ende mynheeren Staten vorder onderrichtinge in dese saecke te doen.

Diendt oock pro memoria, dat byt geven van de eerste acte in de saecke HERMANNI HERBERTS opt oversien van syne bekentenissen in date den 21en Novembris 1592 verclaert is, dat de verclaringen, waervan deselve acte mentioneert, niet alle voor goedt bekendt noch aengenomen en syn.

Item dat de synode tevreden is HERMANNUM gereconcilieert op te nemen, soo wanneer hy sal naercommen de bekentenissen ende schuldtbekenninge, by den synodo geraemt ende aen hare Edelen gesonden.

Dat oock vervordert werde, dat de voorsz. bekentenissen ende schuldtbekenninge int licht door den druck uytgegeven werden, wanneer de reconciliatie HERMANNI vervordert sal syn, dat mede gedacht werde op de vereeniginge tusschen hem ende BOMMELIUM.

Dat oock de boecken HERMANNI, noch in syne macht synde, werden opgehouden sonder int licht te commen, ende sullen de ghedeputeerde des synodi in de saecke HERMANNI hieromme aen de H.H. Staten aenhouden.

Insgelycx te voorcommen, indien HERMANNUS soude willen sustineren, dat de boeckkens, tegen hem uytgegeven, souden gesupprimeert behouren te worden etc.

Sal de eyntycke resolutie des synodi in de saecke HERMANNI opgehouden worden, ter tydt dat men sal inderdaet bevinden, off HERMANNUS op de bekentenissen ende schuldtbekenninge, aen hare Edelen gesonden, gereconcilieert te worden hem sal willen verstaen ofte niet.

Indien HERMANNUM hem niet en sal willen verstaen gereconcilieert te worden met den kercken op de maniere voorsz., dat alsdan de gedeputeerde des synodi mynheeren Staten aensprecken ende remonstreren, eerst

1) »ordinarie ende in de — geordineert» ontbr. in M.

ende alvooren dat se tot voordere procedure commen tegen HERMANNUM voorsz. ende alsdan hare Edelen te kennen geven de resolutie, die by den synodo op syn saecke genomen is.

Sullen de gedeputeerde des synodi in de saecke HERMANNI bedencken op den tittel van tgene van wegen HERMANNI sal gedruet worden ende hoet gedruet sal worden.

Dat oock na vereffinghe der saecke HERMANNI ghedacht werde, wat te doene syn sal met LENOPEIO, den medehulper HERMANNI, ende een ofte twee vrome dienaren neffens HERMANNUM ter Goude te mogen hebben.
